

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Monika Kujawová

Družina venku

(přírodovědné zájmové činnosti ve venkovním prostředí)

Olomouc 2024

vedoucí práce: Mgr. Pavla Vyhnálková, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně
a že jsem použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne: .....

.....

Monika Kujawová

Poděkování:

Děkuji paní Mgr. Pavle Vyhnálkové, Ph. D., za všechny cenné podněty, nápady a dobré rady, které mi jako vedoucí mé bakalářské práce poskytovala při jejím zpracování. Také děkuji dětem, které navštěvují školní družinu při malotřídní ZŠ v Karpentné, za aktivní spolupráci a účast při realizaci činností pro tuto práci.

Obsah

Úvod.....	6
1 Výchova mimo vyučování	7
1.1 Volný čas	7
1.2 Volný čas dětí a mládeže	8
1.3 Hra a její využití ve volném čase	9
1.4 Vztah mezi výchovou a volným časem.....	10
1.4.1 Funkce výchovy ve volném čase.....	11
1.4.2 Požadavky na výchovu mimo vyučování.....	13
2 Školní družina	13
2.1 Prostory a materiální vybavení	14
2.2 Funkce školní družiny	15
2.3 Cíle školní družiny	16
2.4 Klíčové kompetence.....	17
2.5 Mladší školní věk	18
2.5.1 Tělesný vývoj a rozvoj motoriky	18
2.5.2 Kognitivní vývoj	19
2.5.3 Emocionální a sociální vývoj.....	20
2.5.4 Obsah a druhy činností ve školní družině	21
2.5.5 Motivace ve školní družině	22
3 Zájmové činnosti.....	23
3.1 Zájmové činnosti.....	23
3.2 Přírodovědné zájmové činnosti	24
3.3 Metody práce přírodovědných zájmových činností.....	25
3.4 Výchovně vzdělávací cíle	26
3.5 Výuková metoda	28
4 Praktická část	29
4.1. Charakteristika školní družiny	29
4.2 Cíle vzdělávání této školní družiny.....	30
4.3 Plán činností.....	31
5 Náměty na měsíc září.....	32
5.1 Ekokodex naší družiny	32
5.2 Třídění odpadů	35
5.3 Přírodovědná hra – hádej kdo jsem.....	38
6 Náměty na měsíc říjen.....	40
6.1 Léčivé byliny.....	40

6.2 Výroba hry „záhadný pytlík“	43
6.3 Jablkový den	44
7 Náměty na měsíc listopad	46
7.1 Hra: Já mám, kdo má	46
7.2 výroba recyklovaného papíru	47
7.3 hra – najdi v přírodě	50
Shrnutí praktické části	52
Závěr	53
Seznam použité literatury	54
Anotace	56
Seznam příloh	7

Úvod

Pro zpracování své bakalářské práce jsem si zvolila téma družina venku. Už několik let pracuji jako vychovatelka ve školní družině. Během mé praxe v družině jsem si všimla, že většina dětí i já považujeme den, kdy nejdeme ven za ztracený. Trávit čas denně na školním hřišti je příjemnější než pobývat v místnosti, ale nebylo to úplně ideální. Chtěli jsme trávit volný čas v přírodě, která nabízí lepší možnosti. Jelikož se naše škola nachází v podhůří Moravskoslezských Beskyd, jsme obklopeni vrcholy hor, lesy, loukami a stráněmi. Při pravidelných vycházkách s družinou jsem pozorovala, že některé děti neví, jak se chovat, jak si v přírodě hrát, pohybovat se v terénu. Ačkoliv jsou všechny děti z vesnice a přírodu mají doslova na dosah ruky, tak neznají názvy stromů, plodů, rostlin, zvířat. Jejich úroveň znalostí v této oblasti byla slabá.

Začala jsem chodit s dětmi častěji do lesa, aby si mohly hrát s klacky, kameny, listím a přírodninami. Časté vycházky do přírody si rychle oblíbily všechny děti, objevovaly přírodu spontánně a po svém, ale vědomostně je to nerozvíjelo a nezískávaly nové poznatky, které by mohly v budoucnu využít. To mne inspirovalo k vytvoření programu zájmových činností a her, které byly navrženy tak, aby jejich realizace byla možná v přírodě. Zaměřila jsem se na přírodovědné činnosti.

Práce je rozdělena na 2 části, teoretickou a praktickou. Hlavním cílem bakalářské práce je vytvořit popsat a realizovat tříměsíční plán zájmových činností ve školní družině se zaměřením na přírodovědnou výchovu. Jedná se o tříměsíční plán od začátku září do konce listopadu.

Teoretická část obsahuje čtyři části. V první kapitole se zabývám výchovou ve volném čase, charakteristikou volného času dětí, vztahem mezi výchovou a volným časem, využití hry ve volném čase, funkcemi a požadavky výchovy mimo vyučování.

Ve druhé kapitole teoretické části se věnuji školní družině, jejímu prostředí, funkcemi, klíčovými kompetencím a také se zabývám v této kapitole vývojem dítěte v mladším školním věku.

Ve třetí kapitole se zabývám zájmovými činnostmi, zmiňuji se o přírodovědných zájmových činnostech, metodami práce, výukových cílech a výukových metodách.

Čtvrtou kapitolou začínám praktickou část této práce. V ní charakterizuji vybranou družinu, její cíle, výchovně vzdělávací činnost konkrétní družiny

V páté kapitole uvádím tři konkrétní náměty na přírodovědné zájmové činnosti na měsíc září s podrobným popisem těchto aktivity.

V šesté kapitole uvádím další tři konkrétní náměty na měsíc září s podrobným popisem těchto aktivit.

V závěrečné sedmé kapitole jsou uvedeny a podrobně popsány náměty na měsíc listopad.

1 Výchova mimo vyučování

1.1 Volný čas

Řada odborných publikací definuje volný čas podobně. „*Volný čas je možno chápat jako opak nutné práce s povinností, dobu, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění.*“ (Pávková a kolektiv, 1999, s. 15)

Do volného času tedy nezahrnujeme zaměstnání, domácnost, školní povinnosti, spánek, jídlo, hygienu. Volný čas zahrnuje koníčky, zájmy, odpočinek, dobrovolné vzdělávání, zábava, rekreace. Volný čas je prostor, který máme k dispozici, po vykonání všech povinností. „*Z hlediska dětí a mládeže nepatří do volného času vyučování a činnosti s ním související, sebeobsluha, základní péče o zevnějšek a osobní věci, povinnosti spojené s provozem rodiny, domácnosti,*

výchovného zařízení i další uložené vzdělávání a další časové ztráty. Součástí volného času nejsou ani činnosti zabezpečující biologickou existenci člověka (jídlo, spánek, hygiena, zdravotní péče). Ale i z těchto činností si někdy lidé vytvoří svého koníčka, což je zřejmě např. ve vztahu k přípravě (i konzumaci) jídla.“ (Pávková a kolektiv, 1999, s. 15)

Volný čas vnímáme jako prostor pro naše oblíbené činnosti, které děláme rádi, přinášejí nám radost do života, uvolnění. Se svým volným časem můžeme nakládat svobodně dle svých individuálních zájmů. Prostředí, ve kterém se pohybujeme nabízí velké množství různých volnočasových aktivit. Máme možnost rozvíjet naše zájmy, získávat nové dovednosti, vědomosti a celkově rozvíjet naši osobnost. Děti by měly být vedeny ke smysluplnému trávení volného času a naučit se se svým volným časem správně nakládat. (Hájek a kolektiv, 2011, str. 8) Nedílnou součástí volného času dětí jsou zájmové činnosti, koníčky a kroužky.

1.2 Volný čas dětí a mládeže

Volný čas dětí a mládeže má své zvláštnosti. Oproti volnému času dospělých se liší tím, že je potřeba pedagogického ovlivňování. Je známo, že děti mají více volného času než dospělí. Jsou i děti, které trpí nedostatkem volného času. Oproti tomu jsou děti, které mají volného času příliš mnoho, a z nedostatku zkušeností, kdy se nevyznají v nabídce zájmových činností, neumí tento volný čas smysluplně využívat. Potřeba citlivého pedagogického vedení je zde nezbytnou nutností. Aktivita dětí a mládeže jsou pestřejší, co se týká obsahu než u dospělých jedinců. Volný čas tráví děti v různých prostředích, jakými jsou škola, domov, různé zařízení pro výchovu mimo vyučování nebo veřejná prostranství. Každé prostředí má své výhody i nevýhody. Když jsou děti bez dozoru dospělých, může být ohrožena jejich bezpečnost a výchova. (Hájek a kolektiv, 2008, s. 66–67)

1.3 Hra a její využití ve volném čase

Hra má ve volné čase významné místo. Především je pro člověka příjemná, nabízí mu kladné prožitky, potěšení ze hry, poskytuje relaxaci, nenásilné učení a rozvíjí všechny složky osobnosti. Hra je stará jako civilizace a kultura, ne-li starší. Hře nikdo nevěnoval zvláštní pozornost po celá tisíciletí, brala se jako všední a samozřejmá věc. Až mnohem později pedagogové zjistili, že mohou hry využít ve výchovně vzdělávacím procesu. (Zapletal, 1985)

Dle pedagogického slovníku je hra „forma činnosti, která se liší od práce a učení. Člověk se hrou zabývá po celý život, avšak v předškolním věku má specifické postavení – je vůdčím typem činnosti. Hra má řadu aspektů: aspekt poznávací, procvičovací, emocionální, pohybový, motivační, tvořivostní, fantazijní, sociální, rekreační, diagnostický, terapeutický. Zahrnuje činnost jednotlivce, dvojice, malé skupiny i velké skupiny.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 75)

Pojem hra je velmi široký a zahrnuje nepřeborné množství různých aktivit. V pedagogické praxi je hra důležitým prostředkem k rozvoji harmonické osobnosti dítěte. Hra je nejpřirozenější činností dětí, nabízí dětem možnost rozvíjet své schopnosti a dovednosti, nevšedním způsobem využít volný čas, pobavit se, ale zažít i dobrodružství. Při herní činnosti má pedagog dostatek příležitostí sledovat reakce dětí na předem dohodnutá pravidla, jejich aktivitu, tvořivost, fantazii, samostatnost, obratnost, vytrvalost atd. (Kalábová, 2003)

„Hra je dobrý prostředek proti životní jednotvárnosti, zábavným způsobem poskytuje dítěti nápady k soutěžení, možnosti měřit si síly s ostatními, prožívat napětí a neustále očekávat nové zážitky. Když si děti hrají, nenásilnou formou získávají vědomosti a rozvíjejí svou slovní zásobu a zároveň se učí komunikovat a spolupracovat ve skupině.“ (Kalábová, 2003, s. 12)

Spisovatel dětských knih, sběratel a praktik v oblasti dětské hry Miloš Zapletal, uvádí ve svém díle, že hra pomáhá dítěti uspokojit touhu po lidské společnosti, vyvádí ho ze samoty a umožňuje komunikaci s jinými. Při hře dítě nachází kamarády i rivaly, s kterými může spolupracovat a soutěžit. (Zapletal,

1985) Autor dále uvádí, že pedagog, který hry dětského kolektivu řídí a organizuje, má vhodné podmínky k výchovnému působení, především k morální výchově. Poutavé a zdařilé hry stmelují družinu, oddíl, třídu v pevný celek. Dobré hry zvyšují zájem i další činnosti. Pravidelné zařazování zajímavých her do programu vycházek a výletů, hry v lesích a na loukách velmi zlepšují docházku na tyto volnočasové programy. Z didaktického aspektu, je hra v přírodě výtečným prostředkem k osvojení nových dovedností a vědomostí. Oproti tělocvičnám, hřištích v městském prašném prostředí jsou lesy, louky mnohem čistější a zdraví prospěšnější. Dýcháme vzduch s větším obsahem kyslíku, provoněný jehličím a trávou. Drobné nerovnosti terénu nutí k činnosti různé svaly, což má příznivý vliv na klouby a chodidla. (Zapletal, 1985) Hra není výhradní záležitostí lidí, jelikož hru můžeme pozorovat také u zvířat, především mláďat. (Hájek, Hofbauer a Pávková, 2008)

1.4 Vztah mezi výchovou a volným časem

*„Souvislost mezi pojmy výchova a volný čas se dá vyjádřit trojím způsobem. **Výchova pro volný čas** zdůrazňuje cílové zaměření této oblasti výchovy. Podstatou je utváření, rozvíjení a kultivování schopností, dovedností, motivace a kompetencí pro hodnotné využívání volného času. Termín **výchova ve volném čase** bere v úvahu specifické podmínky výchovy. Je součástí výchovného působení v té části lidského života, o které může člověk relativně svobodně rozhodovat. Pojem **výchova volným časem** označuje aktivity ve volném čase, příslušné instituce, použité metody a formy jako prostředky výchovy.“* (Hájek a kol. 2008, s. 67)

V současnosti se kromě pojmu výchova ve volném čase používá i termín **výchova mimo vyučování**. Oba tyto pojmy jsou si blízké nejsou však totožné. Výchova mimo vyučování zahrnuje nejen volnočasové aktivity jako odpočinek a zábavu, ale i dětské povinnosti, především přípravu na vyučování. Výchova mimo vyučování je charakteristická čtyřmi znaky: probíhá mimo povinné

vyučování, probíhá zpravidla ve volném čase, je institucionálně zajištěná a probíhá mimo bezprostřední vliv rodiny. (Hájek a kol., 2008, s. 67)

1.4.1 Funkce výchovy ve volném čase

Každý typ zařízení, instituce a organizace pro výchovu ve volném čase, plní v různé míře různými způsoby své specifické funkce dle svého poslání. Mezi základní funkce patří výchovně vzdělávací, zdravotní, sociální a preventivní.

- **Výchovně-vzdělávací funkce**

Velký důraz je kladen hlavně na výchovně vzdělávací funkci. Spočívá to v záměrném a cílevědomém ovlivňování osobnosti vychovávaných jedinců. Ve volném čase jsou příznivé podmínky pro působení na fyzickou, psychickou i sociální stránku osobnosti, rozumových schopností a emocí. Vhodně zvolené pedagogické prostředky umožňují uspokojování potřeb, rozvíjení zájmů, objevování určitých schopností. Díky rozmanité nabídce zájmových činností si děti osvojují vědomosti a dovednosti žádoucí pro život ve společnosti. Úspěch v oblasti zájmových činností přináší pocit seberealizace a uspokojení. (Pávková a kol., 1999, s. 42–43).

- **Zdravotní funkce**

Znamená veškeré výchovné působení a aktivity v rámci volného času, podporují zdravý tělesný, duševní a sociální vývoj vychovávaného. Pedagog sestavuje režim dne podle věku, střídá různé činnosti, zařazuje pohybové aktivity především u školáků, kteří mají ve vyučování nedostatek pohybu. Vede děti ke zdravým stravovacím návykům, hygienickým návykům. Do zdravotní funkce řadíme taktéž bezpečnost práce, psychohygienu, utváření dobrého klimatu, podporu dobrých vztahů, včasné řešení případných konfliktů apod. (Pávková a kol., 1999, s. 42–43).

Zdravotní funkce byla uplatňována po celou dobu programu zájmových činností. Děti měly dostatek pohybu na čerstvém vzduchu, kdy si po dlouhém sezení v lavici ve vyučování kompenzovaly nedostatek pohybové

aktivitu. K dobrému duševnímu vývoji dětí přispívá pohodové klima a zdravé prostředí v přírodě, psychická pohoda, radost a uspokojení z činností, která je naplňuje,

- **Sociální funkce**

Lze ji chápat z různých úhlů pohledů. Jedním z nich je dohled a bezpečnost a hlídání dětí mimo čas vyučování. U školských zařízení např. družiny je veřejností tato funkce chápána jako nejpodstatnější. Sociální funkce volného času znamená pro lidi také navazování různých sociálních vztahů, přátelství, s lidmi s podobnými zájmy, zaujímají různé postavení, sociální role, zdokonaluje se komunikace a sociální percepce, přirozené sociální učení. Pro děti z problematického rodinného prostředí, je trávení volného času v zařízení do jisté míry vyrovnávání či kompenzace nerovných podmínek. Péči a pozornost pedagoga, využívání hraček, pomůcek, vybavení mají právo všechny děti. (Pávková a kol., 1999, s. 42-43).

Při realizaci jednotlivých aktivit mého programu byla sociální funkce nejvíce rozvíjena. Děti často spolupracovaly v týmech a musely spolu vzájemně komunikovat.

- **Preventivní funkce**

Předcházení negativních jevů, nekázeň, lhaní, záškoláctví, krádeže, agresivita, šikana, vandalismus, experimentování s drogami, gamblerství, projevy netolerance, rasismu, závislosti a další problémy. Dobrá volba a dostupnost volnočasové aktivity slouží jako nesespecifická primární prevence. Dítě, které dobře využívá svůj volný čas, pěstuje si své zájmy a pravidelně se jim věnuje, je menší pravděpodobnost, že podlehně špatným vlivům jiných dětí a projeví se u něj nějaký z výše uvedených patologických jevů. Primární prevence bývá efektivní. Předcházení negativních jevů je snazší a účinnější než je napravovat. (Pávková a kol., 1999, s. 42-43).

V běžné výchovné praxi se všechny výše uvedené funkce prolínají. Každé zařízení, instituce a organizace, které realizují výchovu ve volném čase, plní tyto funkce v jiné míře, podle svého poslání. (Hájek a kol., 2008, s. 70)

1.4.2 Požadavky na výchovu mimo vyučování

Znalost podmínek výchovy a volba vhodných výchovných prostředků je pro pedagoga nezbytná. Jen takto dokáže naplňovat zvolené výchovné cíle. Některé požadavky výchovy a pedagogické zásady již kdysi ve svých spisech formuloval J.A. Komenský. Oblast výchovy ve volném čase má své specifické požadavky. Nejobecnější požadavky bývají označovány jako pedagogické principy. „*Patří mezi ně princip pedagogického ovlivňování volného času, specifičnost vyučování a výchovy ve volném čase, princip seberealizace, pestrosti a přitažlivosti činností, zájmovosti a zajímavosti, odpočinkového a rekreačního za měření, citlivosti a citovosti, orientace na sociální kontakt, kvality a evaluace, zvláštní význam má požadavek dobrovolnosti*“ (Hájek, Hofbauer a Pávková, 2008, s. 76).

Jedním ze subjektů, který se podílí na výchově ve volném čase je školní družina, kterou řadíme do školských výchovných zařízení pro zájmové vzdělávání.

2 Školní družina

Školní družiny jsou školská zařízení, která většinou existují při základních školách, ale taktéž mohou být zřízeny jako samostatná zařízení pro žáky z několika škol. Jsou určeny především pro žáky prvního stupně základní školy. Jsou zřizovány podle zákona 561/2004 Sb., o předškolních a školních zařízeních a řídí se vyhláškou č.74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání.

Ve školní družině děti tráví poměrně významnou část volného času po vyučování, kde se realizuje výchova mimo vyučování. Jedná se o nejběžnější zařízení určené pro volný čas dětí. Toto zařízení ovlivňuje velkou část dětí mladšího školního věku. Ve dnech školního vyučování je družina přechod mezi

školní výukou a pobytem doma. Družina v žádném případě není pokračováním školního vyučování, pedagogická činnost se liší od běžné vzdělávací praxe a má svá specifika. (Hájek, Pávková, 2007, s. 9)

„Školní družina může zřizovat zájmové kroužky, jejichž členy mohou být i žáci, kteří nejsou přihlášení do školní družiny k pravidelné docházce. Kroužky mohou být poskytovány za úplaty, mohou je vést vychovatelky, učitelé, rodiče či externí spolupracovníci“ (Hájek a Pávková, 2007, s.10)

2.1 Prostory a materiální vybavení

Důležitým činitelem družiny jsou děti, kvalifikovaný pedagogický pracovník, ale úspěšné naplňování jejího poslání, musí zařízení volit vhodné činnosti, ale také odpovídající prostředí. Materiální vybavení místností, hřišť, tělocvičen musí odpovídat hygienickým normám a požadavkům. Vybavení a uspořádání musí odpovídat potřebám dětí mladšího školního věku. Družina by měla mít pro sebe vlastní prostory, členité, aby zde bylo místo k hrám, odpočinku, intelektuální aktivitě apod. Ve vybavení školní družiny by neměly chybět stavebnice, stolní hry odpovídající věku dětí. Vhodným materiálním vybavením školní družiny jsou dětské knihy a časopisy, encyklopedie. Rozvoj a podpora čtenářské gramotnosti je v dnešní době důležitá. Čtení s porozuměním, schopnost přemýšlet o psaném textu, rozvíjení schopností a vědomostí jsou nezbytné k začlenění do společnosti. Některé družiny mají svůj čtecí koutek, kde si mohou děti číst, prohlížet dětské časopisy, knihy a školní encyklopedie.

K důležitému vybavení nezbytně patří sportovní náčiní, náradí a pomůcky např. míče, švihadla, žíněnky, lana, hokejky, rakety, pálky, míčky, branky a mnoho dalšího. Měl by také být dostatek materiálu na výtvarné a pracovní činnosti například barevné papíry, kreslicí kartony, skicáky, štětce, barvy, pastelky, fixy, lepidlo, vhodné nůžky, modelovací hmoty a mnoho dalších potřeb pro tvořivé činnosti dětí.

Školní družina bývá vybavená i audiovizuální technikou, ale pasivní sledování nelze považovat za vhodné naplňování výchovně-vzdělávací funkce ve

školní družině. Výjimečně lze zařadit do programu ŠD zajímavý dokumentární pořad, edukační televizní pořad. Družiny mívají k dispozici počítače nebo tablety, které by měly být využívány k procvičování učiva, didaktickým a logickým hrám. Nevhodné jsou hry s násilným obsahem. Při činnostech v družině s využitím počítačů a tabletu je nutné výchovné působení vychovatelky. (Hájek, Pávková, 2007, str. 43)

Nedílnou součástí výchovného působení je i výchova k šetrnému zacházení s majetkem a zařízením a materiálním vybavením družiny. (Hájek a kolektiv 2007, s. 83)

2.2 Funkce školní družiny

„Školní družiny se zaměřují na práci s dětmi prvního stupně základní školy a zpravidla jen nižších ročníků. Kromě výchovné a zdravotní funkce má velký význam plnění funkce sociální, protože toto zařízení zajišťuje sociální péči a bezpečnost dětí v době, kdy jsou rodiče v zaměstnání. Vzhledem k věkovým zvláštěm dětí mladšího školního věku, zejména k velké šíři a labilitě zájmů, se výchovná činnost orientuje na co nejpestřejší strukturu zájmových činností a uspokojení velké potřeby pohybu.“ (Pávková a kolektiv, 1999, str. 45)

Den dítěte v mladším školním věku se dělí na tři časové úseky. Doba pracovní, do kterého zahrnujeme čas strávený ve škole a příprava na vyučování. Doba, kterou dítě potřebuje na regeneraci sil a uspokojení svých biologických potřeb – spánek, jídlo, hygiena můžeme nazvat dobou regenerační. Třetí časový úsek je volný čas, který je charakteristický tím, že dítě se může ve svém volném čase věnovat svým oblíbeným činnostem dle své vůle. Rodiče od školní družiny očekávají pedagogický dohled nad svými dětmi po vyučování, smysluplné naplňování volného času a zároveň výchovu ke správným návykům a postojům. (Hájek, Pávková, 2007, str. 15-17) Školní družina může vykonávat činnost i v době školních prázdnin a poskytovat zájmové vzdělávání žákům z několika škol. (Vyhláška č.74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, §8)

Školní družina je především určena k rekreaci, výchově a vzdělávání dětí mladšího školního věku. Funkce školní družiny jsou naplňovány činnostmi odpočinkovými, zájmovými, rekreačními a přípravou na vyučování. Školní družiny mají možnost pravidelně pedagogicky ovlivňovat volný čas dětí, jelikož jsou vychovatelé v každodenním kontaktu s nimi, mohou působit na většinu dětí bez ohledu na sociální status rodiny, taktéž mají vhodnou kvalifikaci k výchovnému působení v době mimo vyučování. (Pávková a kolektiv, 1999, str. 119)

Všechny činnosti, nabízené a organizované školní družinou, by měly směřovat k získávání určitých kompetencí. Jsou to například kompetence k učení, k řešení problémů, komunikativní kompetence, sociální a interpersonální kompetence, nebo kompetence k trávení volného času. (Hájek a kolektiv, 2007 s. 11)

2.3 Cíle školní družiny

Hlavním posláním školních družin je odpočinek dětí po vyučování. Do odpočinku zahrnujeme jak klidové činnosti, tak i pohybové aktivity, které jsou vhodnou kompenzací nedostatku pohybu během vyučování. Ty nabízejí mnoho příležitostí, aby se děti seznámily s různými zájmovými oblastmi a vyzkoušely si různé dovednosti. Široké spektrum zájmové orientace je klíčová pro další vývoj zájmů. Děti si mohou vyzkoušet různé činnosti a aktivity, teprve pak si volí to, co je nejvíc zaujalo, v čem jsou úspěšné. (Hájek a Pávková, 2007, s. 13).

Cílem výchovy zájmového vzdělávání v družině je zajišťovat pestrý denní program dítěte. Obecný cíl družiny je výchova všestranně harmonicky rozvinutého dítěte, osobnosti pomocí základních pěti složek výchovy, které dělíme na rozumovou, pracovní, mravní, estetickou a tělesnou. Cíle v družině je třeba specifikovat pro současné výchovné problémy a individuálním potřebám dětí. Důležité je odborné pedagogické vedení při činnostech a podle dostupných možností konkrétní družiny, podpora individuálního rozvoje dítěte. „*Družina nabízí ve vhodném prostředí činnosti podnětné, zajímavé a obsahově bohaté.*“ (Hájek, Pávková, 2007, str.11)

Hlavním znakem výchovy je její cílevědomost. Cíl je hlavním a nezbytným předpokladem pedagogického působení. Vychovatel při své výchovné činnosti určuje směr svého snažení, přiměřené cíle, volí vhodné prostředky, jimiž chce cílů dosáhnout. Taktéž hodnotí výsledky svého snažení.

Jedním z důvodů, proč rodiče přihlašují své děti do školní družiny, je úsilí odolávat nástrahám běžného života ve společnosti. Děti v družině by si měly osvojit nezbytné vědomosti, postoje, dovednosti, které jim budou nápomocné proti sociálně patologickým jevům, které je mohou ohrožovat. Primární prevence rizikového chování u dětí se především zaměřuje na předcházení rozvoje rizik, které směřují k negativním projevům v chování dětí. Výběrem vhodných metod a činností zájmového vzdělávání se pedagogové snaží o vytvoření bezpečného prostředí pro své svěřence. (Hájek a Pávková, 2007, s. 13)

2.4 Klíčové kompetence

Kompetencí se rozumí schopnost vykonávat nějakou činnost, umět ji vykonávat, být v určité oblasti kvalifikovaný. Dle Hájka pojem kompetence „*je chápán jako soubor znalostí a praktických dovedností a s nimi souvisejících postojů i hodnotových orientací, které jsou předpokladem k výkonu činností*“ (Hájek a kol., 2007, s. 21).

Hájek uvádí tyto základní klíčové kompetence:

- kompetence k učení.
- kompetence k řešení problémů.
- komunikativní kompetence
- sociální a interpersonální kompetence.
- občanské kompetence.
- kompetence ke trávení volného času. (Hájek a kol. 2007, s. 22-23)

2.5 Mladší školní věk

Každé vývojové období sebou nese řadu významných změn, jak fyzických, psychických, tak i sociálních. Dnem, kdy dítě nastoupí do školy, začíná pro něj vývojové období mladšího školního věku. Toto vývojové období bývá časově vymezeno věkem 6-7 let do 10-11 let. Vágnerová ve své publikaci dělí školní věk na raný školní věk 6–9 let a střední školní věk, od 9 do 11–12 let. (Vágnerová, 2012, s. 255)

V období mladšího školního věku je nástup do školy důležitým mezníkem v životě dítěte. V této kapitole se chci zaměřit na charakteristiku tělesného vývoje a motoriky. Také na kognitivní, emocionální a sociální vývoj dítěte mladšího školního věku.

2.5.1 Tělesný vývoj a rozvoj motoriky

Když děti nastupují do školy, mají už velkou část tělesného vývoje za sebou. Pro období počátku mladšího školního věku je charakteristický rychlý růst končetin, kostry, formuje se páteř, tvar lebky a pokračuje osifikace kostí. V tomto období je důležité, aby děti nebyly nepřiměřeně zatěžovány, což by mohlo vést k vadnému držení těla. K výrazným znakům patří také vývoj trvalého chrupu. (Hájek a kol., 2011, s. 86)

Dítě v mladším školním věku se jeví jako harmonicky se rozvíjející osobnost, ale musíme brát v na zřetel individuální rozdíly, a to nejen v pohlaví. Vývojové rozdíly můžeme pozorovat v růstu, hmotnosti i srovnání biologického a kalendářního věku. Biologický věk nemusí vždy odpovídat kalendářnímu věku. Kolem 8 roku se zvyšuje objem srdce, hmotnost mozku, posiluje se odolnost organismu, zdokonaluje se činnost svalů a pohyblivost kloubů, dochází k rozvoji jemné a hrubé motoriky. (Šimíčková – Čížková, 2008, s. 94)

Motorický vývoj se postupně zklidňuje, tím dochází k lepší koordinaci. Pohyby jsou přesnější, cílenější, úspornější. Dle autorky Pávkové, dítě v období mladšího školního věku má zvýšenou potřebu pohybu, především se jedná o pohyb spontánní, nezaměřený na výkon. Pohyb je pro školáka uvolněním od psychického

napětí, vrací jej do duševní rovnováhy. Pohyb by měl být zahrnutý v každodenním režimu dne dítěte. Motorické výkony nejsou závislé pouze na vnitřních dispozicích, ale i na vnějších ukazatelích, které je mohou rozvíjet nebo potlačovat. (Šimíčková – Čížková, 2008, s. 94)

„Případné poruchy tělesného rozvoje dítěte mohou být důsledkem nejen nesprávné výživy a zanedbávání hygienické a zdravotní péče, ale i důsledkem nedostatku všestranných podnětů, zejména v citové sféře.“ (Hájek, Pávková a kolektiv, 2007, s. 26)

2.5.2 Kognitivní vývoj

Vývoj ve zpracovávání informací, procesu chápání a v získávání obecných poznatků o světě má zásadní význam pro budoucí život člověka. *„Myšlení mladšího školáka je vázáno na realitu. To znamená, že je schopen uvažovat o něčem určité, co sám zná, i když není objekt jeho úvah aktuálně přítomen. Stačí mu minulá zkušenost, aby si to, co potřebuje, mohl alespoň představit.“* (Vágnerová, 2012, s. 267)

Dítě chce poznávat skutečný svět, už mu nestačí pasivní příjem informací, chce chápat souvislosti, pochopit pravidla, podle kterých svět funguje. Dítě v tomto vývojovém období ve svých úvahách většinou vychází z vlastní zkušenosti. Upřednostňuje způsoby poznávání, kdy se sám může přesvědčit o pravdivosti konkrétního tvrzení. (Vágnerová, 2012, s. 267).

Děti mívají sklon k nechanickému zapamatování. Vzhledem k nedostatečné slovní zásobě volně reprodukuje obsah. S dalším rozvojem myšlení a řeči se více začíná uplatňovat logická paměť. V návaznosti s výukou čtení a psaní se značně rozvíjí zrková paměť. V tomto věku je myšlení dětí konkrétní. Zpočátku se zaměřují na vyřešení každodenních problémů, později na minulé události a na budoucnost. Lepší se schopnost analýzy, syntézy, porovnávání na základě stejných, podobných či odlišných znaků. Děti mají problémy s chápáním složitějších vztahů a porozumění symbolům. Dítě mladšího školního věku není schopno zcela

porozumět abstraktním pojmům ze společenskovední oblasti. (Hájek, Pávková a kolektiv, 2007, s. 27)

2.5.3 Emocionální a sociální vývoj

Zráním dětského organismu, zejména CNS, se projevuje zvýšenou emoční stabilitou a odolností vůči zátěži. Erik Erikson, německý psycholog označuje školní věk za fázi citové vyrovnanosti. Rozvíjí se emoční inteligence, schopnost vyznat se ve svých pocitech i jiných lidí, tak i schopnost lépe a vědomě s nimi zacházet. (Vágnerová, 2012, s. 305)

U dětí školního věku převažují kladné city. Strach je nejčastější ze záporných emocí. Příčinou strachu mohou být obavy ze špatné známky ve škole, posměchu. Emoce dětí bývají povrchní a nestálé, ale v druhé polovině tohoto vývojového období dochází k dalšímu rozvoji, schopnost ovládat své citové projevy se značně zlepšuje. Často se nám děti v tomto věku zdají bezcitné, vysmívají se kamarádům, žalují, protože ještě nemají rozvinutou schopnost vžít se do pocitu druhých. Další nově vznikající pocity jsou stud, tréma, škodolibost, závist (Hájek, Pávková, 2007, s. 27)

Období mladšího školního věku je obdobím navazování nových vztahů, k vrstevníkům, pedagogům, ve škole, v kroužcích a jiných volnočasových aktivitách. Učitelé, vychovatelé, pedagogové volného času jsou pro dítě silnou autoritou. Dítě přijímá jejich názor, postoje. Vstupem do školy se dítě zapojuje do nově vznikajícího kolektivu, do nového sociálního prostředí. Úzká vazba mezi dítětem a rodiči, mezi dítětem a dospělým se začíná uvolňovat. Dítě si víc začíná uvědomovat odlišnosti v rolích matky a otce. Přestože škola přebírá část některých funkcí rodiny, jako primární sociální skupina, je výchova v harmonické rodině nenahraditelná. Citová opora v rodině je nepostradatelná. Také vztah k vrstevníkům se oproti předškolnímu věku mění. Dítě si vytváří nové vztahy se spolužáky, navazuje kamarádské vztahy, učí se vzájemné spolupráci i soutěžení. (Hájek, Pávková, 2007, s. 29)

Pro děti mladšího školního věku je charakteristická etapa extroverze. Dítě má velkou šíři zájmů, které jsou však nestálého charakteru a povrchní. Pro zdravý vývoj dítěte jsou důležité kladné citové vztahy. Během činností se rozvíjí schopnosti, v určitých oblastech, hudba nebo výtvarné činnosti, se může projevat talent nebo nadání dítěte. U dítěte mladšího školního věku je nutné brát v úvahu, že mnoho vlastností se teprve vyvíjí, proces není dokončený a nemůžeme posuzovat určitou charakteristiku za trvalou, která se nezmění.

Hlavní činností dětí mladšího školního věku je učení. Hra je nadále významnou součástí života dítěte. Charakter her se však mění. Hra se stává realističtější, složitější, propracovaná. Děti si hrají ve skupinách, rády soutěží, spolupracují při hře. Oblíbené jsou hry s pravidly, pohybové, konstruktivní, námětové. Pohybové hry jsou výborná kompenzace duševní práce při školní výuce. Chlapci bývají více aktivnější, ale zpravidla nevydrží u jedné činnosti po delší dobu. V porovnání s děvčaty mají více originality, jsou tvořivější, agresivnější a hlučnější. Děvčata volí hry klidnější, stereotypní a v uzavřeném prostoru. Děti navazují nová kamarádství i mimo školní prostředí, v různých zájmových kroužcích, oddílech a dalších zájmových skupinách. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011, s. 89)

2.5.4 Obsah a druhy činností ve školní družině

Činnost školní družiny navazuje specifickým způsobem na vzdělávací činnost základní školy. Není však pokračováním školního vyučování, ani není náhradou za něj. Denní a týdenní skladba činností je sestavena tak, aby splňovala požadavky duševní hygieny. Ve školní družině se realizují činnosti odpočinkové, rekreační, zájmové, společensky prospěšné činnosti a příprava na vyučování.

Rekreační činnosti mívají většinou charakter v podobě pohybových her a rekreačního sportování, podle možností ve venkovním prostředí. Odpočinkové činnosti mohou mít podobu četby, klidných her dle výběru dítěte. Tyto činnosti slouží k načerpání sil, odstranění únavy z vyučování. Odpočinkové činnosti zařazujeme do denního programu po obědě. Zájmové činnosti rozvíjejí různé zájmy a potřeby dětí. Tyto činnosti se mohou realizovat organizovaně, spontánně,

skupinově či individuálně. Důležité je vhodně zvolený výběr zájmové činnosti a taktéž dobrá motivace ze strany vychovatelky. Společensky prospěšné činnosti vedou děti k ochraně přírody a životního prostředí, dobrovolnickým pracím ve prospěch jiných lidí, pomáhat mladší dětem, starším lidem, zvelebování obce apod. Školní družiny částečně umožňují přípravu žáků na vyučování. Žáci si vypracovávají domácí úkoly, hrají didaktické hry a rozšiřují si znalosti při různých činnostech, např. vycházkách. (Pávková a kolektiv, 1999, s. 120–121)

2.5.5 Motivace ve školní družině

Jak už bylo zmíněno výše, dětem v mladším školním věku vyžívají smyslové orgány, zdokonaluje se jejich vnímání. Nejlépe vnímají to, co je názorné a vzbuzuje to u nich silnější emoce. Je tedy žádoucí, nechat je, aby si samy mohly vyzkoušet různé věci. Můžeme je vzít do přírody, do lesa a nechat je vnímat přírodu, různé vůně, zvuky. Čím více názorného poznávání se jim dostává, tím lepší jsou jejich představy. Děti jsou přirozeně zvědavé, rády poznávají nové v různých oblastech jejich života. Těší je dobře splněný úkol a pozitivní zpětnou vazbu od pedagoga.

Dobrý pedagog by měl využít, přirozenou dětskou zvědavost a chuť objevovat vše nové a neznámé, jako motivaci při své práci. Motivace má vyvolat potřebu a zároveň také ukázat cestu, jak ji uspokojit. Měla by účastníkům odpovědět na otázku, proč danou činnost budou vykonávat. (Pávková, 2008, s. 170)

Správná zvolená motivace by měla děti udržovat v napětí a očekávání něčeho zajímavého. Každé dítě by chtělo uspět, ale při některých činnostech není možné, aby uspěli všichni zúčastnění. Důležité je pro vychovatele myslet vždy na to, že by měl ocenit a pochválit nejen vítěze nebo ty nejúspěšnější v dané činnosti, ale i ty, kterým se moc nedařilo. Vždy se najde prostor pro malou pochvalu za něco, což je dobře motivuje k další snaze. Pedagog nic nemůže dělat za dítě, nabízí

činnosti, motivuje, podněcuje, vede, hodnotí, ale činnost samu vykonává dítě. (Pávková, 2008, s. 172)

3 Zájmové činnosti

Co vlastně znamená pojem zájem? Jak definovat tento pojem? Podle Hájka, Hofbauera a Pávkové „zájem vyjadřuje relativně stálé zaměření osobnosti.“ (Hájek a kol. 2011, s. 164) Zájem je psychický jev a patří mezi hlavní motivy lidského jednání, podněcuje osobnost člověka. Zájmy se formují v průběhu života, Zájmy mají blízký vztah se schopnostmi. Zájem je účinným nástrojem ovlivňování volného času. Během zájmových činností je možno objevovat a dále rozvíjet specifické schopnosti. Zájmová činnost je „cílevědomá aktivita zaměřená na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností.“ (Pávková, 2002, s.92) Motivem k dalšímu úsilí je úspěch v dané oblasti činností. Zájmové činnosti rozvíjejí všechny složky osobnosti. Současně umožňují odpočinek, uvolnění a zábavu. I zde platí požadavek dobrovolnosti, jako pro všechny volnočasové aktivity. (Pávková a kol. 2002)

3.1 Zájmové činnosti

Zájmové činnosti je možno dělit podle obsahu na společenskovední, pracovní-technické, přírodovědně-ekologické, esteticko-výchovné, tělovýchovné a sportovní. (Pávková a kol. 2002, s. 93-94)

Podle vyhlášky č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, lze činnosti vykonávat zejména těmito formami: „příležitostnou výchovnou, vzdělávací, zájmovou a tématickou rekreační činností nespojenou s pobytem mimo místo, kde právnická osoba vykonává činnost školského zařízení pro zájmové vzdělávání, pravidelnou výchovnou vzdělávací a zájmovou činností, táborem činností a další činností spojenou s pobytem mimo místo, kde právnická osoba vykonává činnost školského zařízení pro zájmové vzdělávání, osvětovou činností včetně shromažďování a poskytování informací pro děti, žáky a studenty, popřípadě i další osoby a vedení k prevenci sociálně patologických jevů, individuální prací zejména vytváření podmínek pro rozvoj nadání dětí, žáků a studentů, nebo

využitím otevřené nabídky spontánních činností.“ (Vyhláška č. 74/2005 Sb. o zájmovém vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů)

3.2 Přírodovědné zájmové činnosti

Přírodovědné.-ekologické zájmové činnosti vedou „k prohlubování vědomostí a dění v přírodě, pěstují vztah k její ochraně. Rozvíjejí zájem o pěstitelství a chovatelství. Spontánního zájmu dětí o živou a neživou přírodu i citového vztahu ke všemu živému, lze využít k formování pocitu morální odpovědnosti za ochranu přírody a k vytváření správných postojů k životním hodnotám.“ (Pávková a kol. 2002, s 95)

V praxi školních družin často probíhají přírodovědné zájmové činnosti během pobytu venku. Pokud očekáváme úspěšnou realizaci zájmových činností, je důležité vycházet z jasně stanovených výchovných cílů. Ty jsou vymezeny ve třech oblastech: oblast rozumová, citová a volní.

V oblasti rozumové je cílem rozšiřování dosavadních vědomostí získaných ve vyučování, nabývání nových vědomostí, sjednocování a propojování poznatků z dalších oborů, uplatnění poznatků v praxi, zdokonalování kognitivních procesů- paměť, představivost, myšlení, intelekt, vnímání, pozorovací schopnost. V oblasti citové je cílem citový vztah k přírodnímu a sociálnímu prostředí, zdokonalování citových projevů, prohlubování vyšších cílů – intelektuálních, estetických a mravních. V oblasti volní je cílem působení a ovlivňování konání dětí – směřovat děti k aktivní účasti na ochraně a utváření životního prostředí. Schopnost patřičně zasáhnout v případě poškození životního prostředí nevyjímaje. Formování rozumové, citové a volní stránky osobnosti se prolíná a úzce spolu souvisí. (Pávková, 2007, s. 114)

Obsah přírodovědných zájmových činností ve školní družině má širokou škálu aktivit, kterými jsou například pěstitelství, chovatelství, spolupráce s dalšími vzdělávacími institucemi (ZOO, muzeum, hvězdárny, botanická zahrada, ekologické aktivity, exkurze, experimenty, výroba herbářů, sběr bylin, nerostů,

pozorování meteorologických jevů a mnoho dalších aktivit. (Hájek, Pávková a kolektiv, 2007 s. 114-115)

3.3 Metody práce přírodovědných zájmových činností

Zájmy se rozvíjejí během zájmových činností, které jsou dobrovolné, poskytují relaxaci, zábavu. Každá oblast zájmových činností má jiný obsah a má své specifické cíle, k jejichž splnění užíváme různé metody a formy. Při realizaci přírodovědných činností můžeme uplatňovat široké spektrum metod např. slovní, názorné, praktické, rozhovor, beseda nebo samostatné řešení problémů. (Hájek, Pávková a kolektiv, 2007 s. 116)

Do hlavních forem práce řadíme sbírání zajímavých předmětů, jejich zpracování, exkurze, práce s naučnou literaturou např. atlasy a encyklopedie, besedy, výstavky a kooperace s jinými institucemi. Přírodovědné činnosti mohou mít pravidelnou nebo příležitostnou formu. Rozsah uspořádání může být různý, od spontánních dětských činností až po aktivity organizované dospělými. Převládají skupinové formy práce, využití mají také formy individuální a hromadné. Nejvíce využívaná forma práce je přírodovědná nebo vlastivědná exkurze, ať už v podobě vycházky nebo prohlídky. Sběr přírodnin a zajímavých předmětů bývá součástí vycházky či exkurze. Lze je využít do herbáře, na výstavku, výzdobu školní družiny, pro případné pěstování apod. U dětí mladšího školního věku je sběr objektů oblíbenou činností. Důležité je upozornění, aby svým sběrem neničily přírodu. Také znalost chráněných rostlin a živočichů je nezbytná. Lze využít fotodokumentaci objektů namísto sběru.

K prohlubování vědomostí a rozvíjení poznávacích schopností dětí jsou často využívány výstavky přírodnin. Mohou být tématicky zaměřené na roční období, druhy stanoviště, kde se vyskytují v přírodě apod. Mezi oblíbené formy práce jsou pro děti koutky přírody. V nich se odehrávají zajímavé druhy činnosti např. pozorování přírodních jevů, péče o rostliny a živočichy. Stojí za zvážení vychovatele, co do koutku přírody umístit, jelikož péče o živočichy a rostliny

vyžaduje pravidelnost, včetně volných dnů. Nenáročné na udržování a péči jsou předměty neživé přírody-nerosty, horniny, zkameněliny nebo z živé přírody např. pokojové rostliny. Při práci v koutku přírody využíváme předváděcí metody, pozorování a experimentu.

Do oblasti práce s naučnou literaturou zahrnujeme práci s encyklopediemi, určovacími klíči rostlin a živočichů, atlasy a podobné publikace. Tyto činnosti se také velmi dobře uplatňují ve venkovním prostředí.

Co se týká spolupráce s odbornými institucemi a organizacemi v rámci přírodovědné a vlastivědné činnosti, je to přínosné z hlediska příslušných odborných informací. Nelze očekávat, že vychovatel má veškeré odborné informace a znalosti, aby uspokojil široké spektrum zájmu dětí. Vhodné je navázání spolupráce s hvězdárnou, zoologickou zahradou, muzeem, útlukem pro opuštěná zvířata, organizacemi na ochranu přírody, stanicí poraněných zvířat a se zájmovými svazy např. rybářský, myslivecký, včelařský, svaz akvaristů, chovatelů, zahrádkářů apod. Pro vychovatele i pro děti bude tato spolupráce s regionálními institucemi v oblasti přírodovědných zájmových činností velkým přínosem. (Hájek, Pávková a kolektiv, 2007 s. 116-118)

3.4 Výchovně vzdělávací cíle

Vychází z cílů základního vzdělávání, které jsou ukotveny ve školském zákoně v rámcovém vzdělávací programu. Dostupné z [https:// www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/](https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/) Hlavním cílem zájmového vzdělávání je všestranné rozvíjení a formování osobnosti vychovávaného. Pedagog by si měl vždy stanovit jasný cíl a neztrácet z něj zřetel. Cíl výchovy je „*připravit jedince pro život ve stávající společnosti a prostřednictvím aktivit vlastních ve výchově mimo vyučování ho vybavit žádoucími vědomostmi, dovednostmi, ale také postoji, což je činnost dlouhodobá, obtížná, mravenčí,*“ (Hájek, Pávková, 2007, s. 14)

Zájmové činnosti jsou cílevědomé a zamýšlené aktivity, z toho důvodu jsou výukové cíle jsou nedílnou součástí výchovně vzdělávacího procesu. Když si pedagog uvědomí, čeho má být ve vzdělávání dosaženo, tehdy může smysluplně

volit obsah učebních činností výchovného procesu, metodické postupy, organizační formy apod. (Obst, 2017, s. 43) Výukové cíle vystihují představu o změnách u jednotlivých žáků, kterých má být docíleno v oblasti kognitivní, afektivní a psychomotorické. Pakliže mají být výukové cíle účinné a funkční, musí mít určité vlastnosti. Mezi ně patří:

- **Komplexnost**

změny v oblasti osobnosti žáka by měly zahrnovat rovinu kognitivní, afektivní i psychomotorickou. Už v přípravné fázi by měl pedagog přemýšlet o výukových cílech ve všech třech rovinách. Americký psycholog B.S. Bloom formuloval taxonomii výukových cílů kognitivních cílů. Jeho taxonomie má 6 kategorií: znalost, porozumění, aplikace, analýza, hodnotící posouzení, syntéza. (Obst, 2017, s. 49)

- **Konzistentnost**

tento termín znamená soudržnost výukových cílů, z čehož vyplývá podřízenost nižších cílů vyšším a závislost vyšších cílů na dosažení těch nižších. Pro pedagoga je náročné zachování konzistentnosti zejména u cílů postojoyých (afektivních)

- **Kontrolovatelnost**

znamená možnost posouzení, zda došlo k zamýšleným změny u žáků. Vytyčené cíle musí obsahovat požadovaný výkon žáků vyjádřený aktivními slovesy (definovat, nakreslit, odvodit, vypočítat apod.) podmínky, za kterých má být výkon realizován (časový limit, samostatně, s pomocí tabulek, kalkulačky apod.) a normu výkonu, která vystihuje kvalitu k danému cíli. (kolik úloh má žák vyřešit, počet přípustných chyb apod.) Snazší je formulovat jasné cíle vysoce strukturovanou učební látkou než v předmětech s volnou strukturou. (Obst, 2017, s.46)

- **Přiměřenost**

znamená stanovené cílů, které jsou obtížné, ale rovněž splnitelné pro většinu žáků. Jen učitel, který daný předmět vyučuje, dokáže stanovit takové cíle, které jsou pro žáky splnitelné, jelikož zná současnou úroveň znalostí ve třídě. Žáci nebývají na stejné mentální úrovni, takže kvalitní učitel ví, že může stanovit náročnější úkoly nadaným žákům.

3.5 Výuková metoda

Výuková metoda je prostředek, který pedagog používá v průběhu výuky k dosažení výchovně vzdělávacího cíle. Podle Maňáka je „*výuková metoda-koordinovaný systém vyučovací činnosti učitele a učební aktivity žáků zaměřený na dosahování výchovně vzdělávacích cílů.*“ (Maňák, Švec 2003 s. 5)

Kromě vhodného stanovení cílů je neméně důležité výběr vhodných výukových metod, které jsou využitelné při činnostech během zájmového vzdělávání. Výběr metody je jednou z klíčových kompetencí pedagoga.

Výukové metody jsou klasifikovány takto:

1. Klasické výukové metody

metody slovní (vyprávění, vysvětlování, přednáška, práce s textem, rozhovor)

metody názorně demonstrační (předvádění, pozorování předmětů, instruktáž, práce s obrazem)

metody dovednostní a praktické (nápodoba, nácvik pohybových dovedností, produkční, laborování a experimentování)

2. Aktivizující metody

metody diskusní (aktivita většiny účastníků na dané téma)

metody heuristické, řešení problémů

metody situační (vzdělávání dospělých)

metody inscenační

didaktické hry (vzdělávání a procvičování dovedností)

3. Komplexní výukové metody

kooperativní výuka, kritické myšlení, otevřené učení, projektová výuka, brainstorming, výuka dramatem (Maňák, Švec, 2003 s. 219) (Obst, 2017, s.66-76)

Uvedené výukové metody najdou své uplatnění v zájmovém vzdělávání. Cílem je zpravidla rozvoj dovedností, schopností a osvojení nových poznatků. Výuka má podobné rysy jako školní vyučování, ale má své zvláštnosti. Nemůžeme opominout požadavek dobrovolnosti. Děti mají právo na svobodnou volbu využívání svého volného času. Účast dětí na činnostech je dobrovolná, na rozdíl od vyučování. Vhodná motivace, vytváření podmínek k naladění na činnost, aby se děti dobrovolně účastnily, jsou základní dovednosti kvalitního pedagoga. Je vhodné sledovat trendy v naplňování volného času pro různé věkové skupiny. Nabídka činností by měla být zajímavá, pestrá, přitažlivá a to nejen obsahem, ale metodami a formami. Uspokojování, rozvoj a zušlechťování zájmů je jeden ze základních úkolů školní družiny. (Hájek, Pávková, 2007, s. 23-24)

4 Praktická část

4.1. Charakteristika školní družiny

Činnosti byly realizovány se školní družinou (dále je ŠD) v základní a mateřské škole v obci Karpentná, která je odloučeným pracovištěm základní školy v Třinci Oldřichovicích. Tyto obce jsou součástí statutárního města Třince. Obec Karpentná se nachází v podhůří Beskyd, pod svahy vrchů Kozince a Ostrého v Moravskoslezském kraji. Jedná se o malotřídní vesnickou školu, která sdílí budovu společně s mateřskou školou. ŠD má jedno oddělení, do kterého docházejí žáci 1.-5. ročníku. Věková skladba žáků vytváří rodinné prostředí. ŠD poskytuje žákům řadu možností k využití volného času po vyučování. Žáci mají možnost strávit příjemné odpoledne při relaxaci, odpočinku a zájmových činnostech. Dětem je v družině nabízena široká paleta sportovních, odpočinkových, výtvarných a

přírodovědných činností. Žáci 3.-5. ročníků mají možnost navštěvovat kroužek angličtiny, který vede rodilý mluvčí z Velké Británie. K činnostem využíváme prostory ŠD, zahradu s průlezkami, pískovištěm a hřištěm, učebnu výpočetní techniky. Školní družina je součástí školy, sídlí v budově školy. Ve školním roce 2023/2024 je přihlášeno 26 žáků k zájmovému vzdělávání. Provoz školní družiny začíná v 11.30 a končí v 16.30. Vzhledem k nízkému zájmu rodičů o pobyt žáků v ranní družině, naše škola tento provoz neposkytuje. Za příznivého počasí využívá družina školní zahradu a okolí školy k pohybovým hrám, k vycházkám a zájmovému vzdělávání. Pobyt na čerstvém vzduchu je pro děti v mladším školním věku velmi přínosný a kompenzuje čas, který stráví fyzickou pasivitou během vyučování. Budova školy je umístěna v přírodním prostředí, s krásným výhledem na Beskydské vrcholy, lesy a louky. V těsném sousedství školy se nachází obecní park, protéká několik potoků a řeka Olše a CHKO Beskydy. Součástí zázemí školy je rozlehlá zahrada s ovocnými, listnatými stromy, jehličnany a množstvím vegetace.

V průběhu školního roku pořádáme v ŠD různé akce například drakiáda, svatomartinská olympiáda, karneval strašidel, mikulášská zábava, pečení vánočních perníčků, sáňkování v zimě, exkurze k místním farmářům a chovatelům, fotbalový zápas o putovní pohár s družinou v Oldřichovicích, úklidová akce ke dni Země, vítání léta a velké množství celodružinových soutěží např. Hledáme talenty, člověče nezlob se, soutěž v pexesu, dobble, soutěž v puzzle, vědomostní soutěže.

4.2 Cíle vzdělávání této školní družiny

ŠD zajišťuje náplň volného času po skončení vyučování žákům 1.-5. ročníku. ŠD je součástí školy a podílí se na realizaci ŠVP školy, respektuje cíle ŠVP školy a usiluje o jejich plnění.

V naší ŠD“

- rozvíjíme klíčové kompetence
- zaměřujeme se na výchovu ke zdravému životnímu stylu

- vedeme žáky k ochraně vlastního zdraví a zdraví ostatních
- vedeme žáky k toleranci k druhým
- vedeme žáky k formování správných životních postojů a k nalezení místa ve společnosti
- rozvíjíme citové vztahy k lidem, k prostředí a k přírodě
- zapojujeme žáky do týmové práce
- učíme žáky nacházet vhodná řešení problémů běžného života
- rozvíjíme u žáků schopnost sebeovládání
- vedeme žáky k otevřené komunikaci
- rozvíjíme u žáků estetické vnímání a tvořivost

Z výše uvedených cílů odvozujeme kompetence, které mají žáci získávat. Pro naplňování těchto cílů je vymezena konkrétní činnost ŠD ve vyhlášce č.74/2005 Sb. O zájmovém vzdělávání, §8. Obsah vzdělávání ŠVP ŠD vychází z RVP ZV a ŠVP Škola porozumění a Škola pro všechny.

4.3 Plán činností

Zájmové činnosti v naší ŠD se uskutečňují podle týdenních plánů, měsíčních plánů, které jsou součástí ročního plánu práce. Plánování je nedílnou součástí výchovně vzdělávacího procesu. Mít plán je jeden z nástrojů kontroly, řízení a rozvoje. Pokud poctivě posuzujeme, v rámci svého hodnocení, co se podařilo nebo co naopak nemělo úspěch, můžeme najít příčinu, proč se tak stalo. Nejlepší zpětnou vazbou jsou přirozené reakce dětí a zájem rodičů o činnost v ŠD. Obsah práce by měl být do té míry zajímavý, aby se dítě samo chtělo jednotlivých činností dobrovolně zúčastnit. Struktura jednotlivých činností se může měnit podle

ročního období. Kvalitní pedagog upřednostňuje potřeby a zájmy žáků, poté stanoví plán přípravy. (Hájek, Pávková, 2007 s. 50)

Samotné plánování činností v ŠD zahrnuje výběh vhodného obsahu, které chce pedagog s dětmi realizovat. Plánování musí být v souladu s místními podmínkami a s ohledem na aktuální situaci. Taktéž nesmí pedagog při plánování opomenout na individuální zvláštnosti dětí, správně je motivovat k činnostem, a všestranně rozvíjet jejich schopnosti, utvářet hodnoty, podporovat jejich tvořivost.

Struktura praktické části je rozdělen na tři měsíce. Období od začátku školního roku tj. září do konce listopadu. Plán přírodovědných činností je realizován v podzimním období.

5 Náměty na měsíc září

V měsíci září ještě pocítujeme dozvuky léta. Je to měsíc hojnosti, sklizně ovoce. Venku jsou příjemné teploty, takže je vhodné zařazovat do činností pobyt venku, vycházky se sběrem přírodnin a lesních plodů, sport. V září si v družině tvoříme nové vztahy, vítáme nové kamarády, seznamujeme se s nimi. Je to měsíc nových začátků, nových pravidel a hodnot. Nabízí se možnost k vytvoření společných hodnot a pravidel, jak žít v souladu s přírodou, být přátelský k životnímu prostředí a chovat se ekologicky. Budou navrženy pravidla, které se budeme snažit dodržovat v každodenním životě ve škole i doma.

5.1 Ekokodex naší družiny

Cíle aktivity: žák zvládne pracovat podle slovního postupu, vyzkouší si zajímavé výtvarné techniky s netradičním materiálem, žák si osvojí spolupráci ve skupině, žák bude respektovat názory ostatních, žák navrhne pravidla k ochraně životního prostředí, žák si vyzkouší aktivní účast na tvorbě pravidel, žák přijímá hodnoty ekologického chování

Obsah: tvorba plakátu s pravidly ekologického chování

Pomůcky: kůra ze stromů, velký arch papíru, barevný papír, vlnitý papír, hedvábný, větvičky stromů, barvy, štětce, nůžky, pastelky, provázek, větvička stromu, lepidlo. Různé kreativní a výtvarné potřeby. Při realizaci ve venkovním prostředí (v přírodě) jsou vhodné podložky nebo deky na sezení.

Časová dotace: 90 minut

Motivace: V úvodu se přivítáme s dětmi v družině. V přírodě si najdeme vhodné místo a posadíme se v kruhu, aby měl každý účastník dobrý výhled na vychovatelku. Začínáme otázkami: Přemýšleli jste nad tím, jak můžeme, my všichni šetřit přírodu? Děti ve vašem věku, ale i dospělí? Co myslíte, dá pro to něco udělat i u nás v družině? Co kdybychom si společně vytvořili naše pravidla na ochranu přírody a jak přispívat ke zlepšení životního prostředí. Vyrobíme si plakát s pravidly, pověsíme si jej na nástěнку v družině a budeme se těmi pravidly snažit řídit v družině.

Postup: Tuto aktivitu je vhodné začít diskuzí v kruhu na téma význam lesa. K čemu živočichové a lidé potřebují les. Proč bychom měli pomáhat chránit les. Proč jsou lesy „zelené plíce“ krajiny. Pedagog cíleně směřuje diskuzi, s ohledem na věk dětí, ke zmínce o pojmech např. útočiště živočichů, zvlhčovač vzduchu, ochrana půdy před sesuvy, porost dřevin apod.

Po krátké diskuzi zadáme první úkol, který každý plní jednotlivě. Každý žák nakreslí, namaluje nebo vytvoří strom volitelnou výtvarnou či rukodělnou technikou. Fantazií se meze nekladou, mohou použít mech, trávu, větvičky, kůru stromů a jiné přírodniny nebo strom zhotoví z papíru. Druhým úkolem je vymyslet jedno pravidlo týkající se ochrany životního prostředí, které on sám pokládá za důležité. Pravidlo by mělo být snadno splnitelné v praxi a týkat se především školního prostředí. Společně pak při prezentaci jednotlivých pravidel bude vybráno pár základních, které budou součástí plakátu a dodržovány danou skupinou. Nejmladší žáci 1. a 2. budou pouze tvořit stromy na plakát. Starší žáci zvládnou strom i vymyslet pravidlo. Výstupem z této činnosti bude plakát Ekokodex naší družiny, který je vhodné umístit v místnosti školní družiny na viditelné místo jako

každodenní připomínku. Na závěr aktivitu zhodnotíme, každý se může krátce k tématu vyjádřit.

Realizace: Počasí bylo přívětivé a lákalo na vycházku do lesa nedaleko naší školy. Děti si vzaly batohy s výtvarnými potřebami, deky, nepromokavé podložky na psaní a kreslení. Když jsme dosáhli cílového bodu naší vycházky, usadili jsme se na lesní mýtině. Začali jsme diskuzi na téma význam lesa a jeho ochrana. Děti měly už jisté znalosti, takže diskuze nevázla, ale plynně přecházela z jednoho tématu ke druhému. Cíleně jsem směřovala diskuzi k pojmům např. útočiště živočichů, zelené plíce planety, zvlhčovač vzduchu, ochrana půdy před sesuvy, porost dřevin apod. Po ukončení diskuze následovala motivace k činnosti, vytvořit si vlastní seznam pravidel ochrany přírody. Děti se pustily do tvorby různých druhů stromů a formulování pravidel na plakát našeho ekokodexu. Děti použily různé materiály, techniky, přírodniny na výrobu stromů. Také s vymýšlením jednoduchých pravidel do ekokodexu neměly potíže. Poté následovala prezentace pravidel každého jednotlivce. Některá pravidla se v různých obměnách opakovala. V závěru prezentace pravidel děti hlasovaly, která pravidla si zvolí na plakát ekokodexu. Vybrala se nejčastěji zmiňovaná pravidla, některá se musela doladit. Jednotlivá pravidla bylo nutné mírně upravit, aby byly srozumitelné a jasná všem. Vzhledem k nízkému věku žáků je nutné průběžně zasáhnout a správně nasměrovat. Výsledkem jejich snažení byl plakát s nápisem Ekokodex naší družiny, který znázorňuje smíšený les v něm 12 pravidel, které se budeme snažit dodržovat. V závěru jsme si udělali čas na krátkou reflexi této činnosti. Hodnoty a zásady ekologického chování, které jsme si s dětmi vytvořili jsou tyto: **1.říkáme ne PET láhvím. 2.když nakupujeme, používáme látkové tašky a pytlíky3. šetříme vodou, 4. třídíme odpad, 5. jsme šetrní k přírodě, 6. pečujeme o školní zahradu, 7. udržujeme pořádek, 8. neplýtváme jídlem, 9. neplýtváme surovinami, 10. chodíme pěšky nebo jezdíme na kole, 11. šetříme energii, 12. větráme krátce a intenzivně**

Hodnocení: Děti hodnotily tvorbu stromů a pravidel kladně. Byly nadšené a pyšné na společný plakát. Několik dětí, méně výtvarně zdatných hodnotily především aktivitu spojenou s výrobou stromů s menším nadšením než ostatní. Nejvíce se dětem

líbilo hlasování o jednotlivých pravidlech, kdy měly pocit, že se opravdu na něčem podílejí společně.

5.2 Třídění odpadů

Cíle aktivity: žák si osvojí spolupráci v týmu, žák bude umět rozlišit jednotlivé druhy tříděného odpadu, bude umět zdůvodnit význam recyklace, dokáže aplikovat nově nabyté vědomosti při soutěži, žák bude znát přibližnou dobu rozkladu jednotlivých odpadků v přírodě, osvojí si návyk třídění odpadů

Postup: Tato soutěžní aktivita se skládá ze dvou úkolů. Žáci soutěží v týmech. Ideální je rozdělení do dvou skupin, kdy se týmy v soutěžních úkolech vystřídají. Soutěž v třídění odpadků z běžné domácnosti a vědomostní kvíz.

Soutěž v třídění odpadů: z nabídky odpadků volně položených na zemi vybírají soutěžící v týmu, a zároveň správně třídí jednotlivé kousky. Ty vkládají do barevně rozlišených tašek. Zelená taška je určena na sklo, žlutá na plast a modrá na papír. Tašky jsou ve stejných barvách jako kontejnery na tříděný odpad. Cílem této soutěže je správně třídít do barevných tašek. U běžných odpadů by žáci měli znát, zda jsou z papíru, plastu, skla nebo nápojový kartón. Počítá se rychlost a správnost. Úkol plní v týmu, takže spolupráce a dobrá komunikace mezi účastníky je důležitá.

Vědomostní kvíz o rozkladu odpadů: úkolem je, ve skupině správně vyřešit vědomostní kvíz na téma doba rozkladu odpadů v přírodě, vyrobených z různých materiálů. Žáci v týmech mají za úkol přiřadit k jednotlivým názvům odpadů předpokládanou dobu rozkladu. Dalším úkolem vědomostního kvízu je seřadit názvy odpadů od nejrychleji se rozkládajícího po nejpomaleji. . V tomto úkolu je kladen důraz na správnost odpovědí než rychlost.

Pomůcky: čisté odpadky z běžné domácnosti např. staré sešity, časopisy, kartonová krabice, reklamní letáky, PET láhev, mikroténový sáček, kelímky od jogurtu, kousky plastové stavebnice, polystyrén, skleněné láhve od nápojů, zavařovací sklenice apod. tři tašky v barvě modré, žluté a zelené určené na tříděný

odpad nebo staří barevně odlišené kartonové krabice, psací potřeby, omalovánky, vytištěný kvíz pro soutěžící týmy

Časová dotace: 40 minut

Motivace: celá družina odchází ven na školní zahradu, kde se bude soutěž konat. Odpadky i barevné tašky jsou už předem připravené na travnatém hřišti. Na úvod se ptáme „*Co znamená odpad? Jak vlastně vzniká? Víte, jak se třídí? Třídíte doma odpad nebo dáváte vše do směsného odpadu? Myslíte, že se dá snížit množství odpadu, jakým způsobem? Víte o nějakých výrobcích, které vznikly přetvořením z odpadů?*“ *Jak můžeme odpad dále přetvořit a znovu využít? Jak snížit obsah odpadu nebo předcházet jeho vzniku? Víte za jak dlouho se různé druhy pohozených odpadů v přírodě rozloží? Věděli jste, že každý občan České republiky vyprodukuje až 300 kg odpadu? Zdá se vám to málo nebo naopak moc?*“ Třídění není nic složitého a zvládne to snad každý. Stačí jen správně určit druh odpadu a vhodit do příslušné recyklační nádoby.

Postup: Soutěž v třídění odpadů: z nabídky odpadků volně ležících na zemi vybírají soutěžící v týmu a zároveň správně třídí jednotlivé kousky. Ty vkládají do barevně rozlišených tašek. Zelená taška je určena na sklo, žlutá na plast a modrá na papír. Tašky jsou ve stejných barvách jako kontejnery na tříděný odpad. Cílem této soutěže je správně třídít do barevných tašek. U běžných odpadů by žáci měli znát, zda jsou z papíru, plastu, skla nebo nápojový kartón. Počítá se rychlost a správnost. Úkol plní v týmu, takže spolupráce a dobrá komunikace mezi účastníky je důležitá.

Vědomostní kvíz o rozkladu odpadů: úkolem je, ve skupině správně vyřešit vědomostní kvíz na téma doba rozkladu odpadů v přírodě, vyrobených z různých materiálů. Žáci v týmech mají za úkol přiřadit k jednotlivým názvům odpadů předpokládanou dobu rozkladu. Dalším úkolem vědomostního kvízu je seřadit názvy odpadů od nejrychleji se rozkládajícího po nejpomaleji. . V tomto úkolu je kladen důraz na správnost odpovědí než rychlost.

Realizace: soutěž na téma třídění odpadů proběhla v polovině září na školní zahradě. Žáci byli rozděleni do věkově smíšených skupin po pěti. Téma třídění

odpadů jsme zahájili krátkou diskuzí o tom, co pokládáme za odpad, jak doma jednotlivé rodiny třídí odpad, svoz odpadu naší obcí, jak se dají některé odpady dál přetvořit a využít k jiným účelům (např. ze skleniček od jogurtů a přesnídávek vytvořit kořenky, z plastového kelímku květináč, ze starého oblečení vyrobit polštářek, kobereček apod.) Byly objasněny jednotlivé úkoly a pravidla soutěže. První skupina začala společně třídít předem připravený odpad do barevných tašek. Ve stejném čase druhá skupina měla za úkol Třetí skupina měla za úkol společně vyplnit vědomostní kvíz o době rozkladu různých druhů odpadů ve volné přírodě. Po splnění daného úkolu se týmy v činnostech vystřídají. Pedagog si zapisuje skóre každého týmu u jednotlivých úkolů. Sbíráni a třídění odpadků byla snadná a rychlá činnost pro všechny týmy. Oproti tomu kvíz se ukázal náročnější. Žáci ve všech týmech měli velmi nejednotné názory, tudíž nebylo snadné se jednohlasně dohodnout. Bylo nutné přidat čas navíc. Po ukončení obou aktivit následovalo vyhodnocení kvízu Body byly získávány za správné odpovědi. U obou aktivit následovala stručná zpětná vazba s každou skupinou. Po sečtení dosažených bodů jednotlivých týmů byly vyhlášeny výsledky. Byly překvapivě velmi vyrovnané, rozdíly mezi týmy byly minimální. Žádný z týmu nevynikal excelentními výsledky nebo opačně. Na závěr jsme si s žáky připomněli některá naše pravidla z vytvořeného Ekokodexu Především tyto pravidla: třídíme odpad, neplýtváme surovinami, neplýtváme jídlem, když nakupujeme, používáme látkové tašky a pytlíky, říkáme ne PET lahvím. Nakupujeme jen tolik potravin, kolik jsme schopni zkonsumovat, abychom minimalizovali odpad. Nejúčinnější je předcházet vzniku odpadů.

Hodnocení: děti hodnotily tuto soutěžní aktivitu s oběma velmi pozitivně. V třídění odpadu všechny skupiny chybovaly minimálně. Kvíz byl pro ně trochu náročný, ale rádi přijímají nové výzvy. Taky se ukázalo, kdo je v dané skupině vůdčí typ, kdo se přizpůsobí názorům ostatních, kdo je aktivní, kdo spíše pasivní. Děti, které nejsou fyzicky zdatné a nemívají úspěch při sportovních soutěžích, tak u této soutěžní aktivity získaly na sebevědomí.

5.3 Přírodovědná hra – hádej kdo jsem

Cíl aktivity: žák dokáže přiřadit obrázek živočicha k příslušnému popisku, žák si osvojí efektivní spolupráci s hráči v týmu, žák dokáže aplikovat nově získané vědomosti a reprodukovat je

Pomůcky: obrázky živočichů (nejlépe laminované ve fólii) pro opakované použití), stručně psaný popis (indicie) k jednotlivým živočichům. (laminované ve fólii), napínáčky, lepicí páska, čisté papíry a psací potřeby, písťala

Časová dotace: 90 minut

Motivace: *Odcházíme s dětmi na vycházku k okraji lesa, kde jsou už rozmístěny obrázky živočichů i kartičky s popisem. Povídáme si s dětmi „Znáte nějaké živočichy, kteří bydlí v našich lesích nebo v blízkosti lidských obydlí? Umíte je bezpečně poznat, když se s nimi setkáte? Znáte jejich název, čím se živí, jak se rozmnožuje, kolik má mláďat a další zajímavosti? Jestli se chcete dozvědět zajímavosti živočišných žijících kolem nás, tak musíte vyzkoušet tuhle hru.“*

Postup: Tuto hru mohou hrát jednotlivci sami za sebe nebo v týmech. Při této hře je nutné, aby většina účastníků dovedla číst. Hra spočívá v tom, že děti hledají v místnosti nebo ve venkovním prostředí papírky označené číslem (od 1.-16). s krátkým popisem živočichů. A také jejich ilustrované obrázky rozmístěné v okolí. Celkově je při této konkrétní hře 32 kusů hracích „karet“. Ve venkovním prostředí mohou být papírky umístěny napínáčkem na kmen stromu, ležet pod kamenem, připevněné na pařezu apod. Obrázky a popisky by měly být schované, zároveň by měly částečně vyčnívat. Pokud je možnost, bylo by vhodné je umístit na větším prostranstvím, aby byla hra spojená i s pohybem. Děti jsou rozděleny do věkově smíšených skupin, rozdělí si čisté papíry a psací potřeby nutné ke hře. Jsou jim vysvětleny pokyny. Po zaznění zvukového signálu písťaly se týmy rychle rozběhnou směrem k místům, kde předpokládají, že jsou umístěny obrázky i popisky a začnou hledat. Účelem hry je spárovat živočicha s jeho popisem. Obrázky a popisky se nesmí přemisťovat, pouze prohlédnout, zapsat si pár poznámek na svůj papír. Děti mohou volit různé hrací strategie. Nejefektivnější se jeví

strategie, kdy jedno dítě z týmu nehledá s ostatními, ale pouze zapisuje indicie živočicha, které mu ostatní z týmu sdělí. Děti, které ještě neumí číst můžou sdělovat zapisujícímu obrázky zvířat, které našly a pomáhat ostatním v samotném hledání. Po zvukovém signálu píš'aly je ukončeno hledání a týmy mají poradu. Společně dávají dohromady své poznámky a postřehy, snaží se spárovat živočicha s jeho popisem.

Realizace: V druhé polovině září proběhla realizace této aktivity. Rozmístila jsem popisky a obrázky živočichů na našem soukromém pozemku, který se nachází v blízkosti školy. . Po rozdělení do dvou věkově smíšených skupin byly dětem vysvětleny pokyny ke hře Snahou je, stručně a jasně formulovat pravidla této hry. Hledejte rozmístěné popisky živočichů a jejich obrázky. Popisky i obrázky nepřemisťuj, ani nesbírej pro svůj tým. Děti, které jsou už zdatní čtenáři, si udělají pár důležitých poznámek na svůj papír. Prvňáci si zapamatují obrázky živočichů, které našli. Po zaznění písťalky se hledání ukončí a bude následovat týmová porada. Pokusíte se společnými silami spárovat živočicha s jeho popisem. Za každý správně přiřazený popis k obrázku živočicha získává tým jeden bod. Tým s vyšším počtem bodů vyhrává. Hra byla svižná, hlučná, děti se chvílemi překřikovaly, dohadovaly se, trochu vážla spolupráce v týmu. Bylo nutné na krátkou chvíli přerušit hru a připomenout hráčům, že pracují jako tým, každý má svou roli. Zbytečnými hádkami přicházejí o čas a nesoustředí se na hru. Poté hra pokračovala bez zádrhelů. Po ukončení fáze „hledání“ následovala fáze párování živočichů s jejich popisem, kdy členové týmu dali dohromady své poznámky a snažili se správně splnit stanovený cíl hry. V závěru hry odevzdali zástupci obou týmů papíry s výsledky hry k posouzení a vyhodnocení. Tým A vyhrál nad týmem B o jeden bod. V úplném závěru jsme společně posbírali rozmístěné popisy a obrázky živočichů. Starší žáci postupně přečetli kompletní popis daného živočicha. Pedagog může dětem předložit celou sadu obrázků, společně je pojmenují a seřadí do skupin podle typu zvířete (polní, lesní, vodní, býložravci, všežravci, masožravci, ryby, ptáci, plazi, obojživelníci, savci apod.)

Hodnocení: tato aktivita byla hodnocena vesměs kladně. Dětem se líbil styl, jakým se dozvěděli informace o zvířatech, akčnost a napětí při hře. Projevily zájem

o další hru tohoto typu. Děti, které se nedovedly prosadit, jsou méně průbojné, ty hodnotily průběh hry o něco hůř. Hlavním důvodem byly hádky mezi hráči a impulzivní chování některých soutěživých spoluhráčů.

6 Náměty na měsíc říjen

v říjnu se barví listy stromů a začínají opadávat. Některá zvířata upadají do zimního spánku, přestože venku je stále příjemné počasí. Zvedá se vítr, takže to je ideální doba na pouštění draků. Je měsíc sklizně, v zahradách a sadech se češou jablka. Během společných vycházek s družinou do přírody, je možné pozorovat měnící se přírodu, jsou patrné známky podzimu. Sbírají se přírodní plody např. kaštiny, žaludy, bukvice, ořechy a šípky. Mohou se použít při tvorbě z přírodnin nebo využít třeba již zmiňovaný šípek na přípravu čaje.

6.1 Léčivé byliny

Cíle: Žák si rozšíří vědomosti o známých léčivých bylinách, žák bude umět pojmenovat byliny na obrázku, přiřadí bylinu ke správnému čaji, žák bude umět popsat léčivé byliny, žák si osvojí práci s naučnou literaturou

Pomůcky: sušené byliny v látkových pytlíčcích, ilustrované obrázky bylin, obálky, šálky na čaj, med, lžičky a konvice, atlasy, bylinné herbáře, psací potřeby, papíry

Časová dotace: 120 minut

Motivace: začínáme krátkou diskuzí na téma nemoc, léky a léčivé byliny *„Znáte nějakou léčivou bylinu, kterou doma používáte, když jste nemocní? Poznáte nějakou léčivou bylinu v přírodě nebo na zahrádce? Jak vypadá? Jakou má vůni? Umíte je sbírat, sušit? Proč jsou léčivé byliny zdravější než běžné léky v lékárně? Víte, co znamená stará lidová moudrost „Na každou nemoc vyrostla bylina.“ V*

dřívějších dobách lidé neznali léky, jaké máme dnes v lékárně. Všechny nemoci a rány léčili bylinkami. Ať už ve formě tinktur, mastí, sirupů, olejů nebo čajů.

Postup:

Tato aktivita je zaměřena na nejznámější byliny rostoucí na zahrádkách a volně v přírodě. Na jejich využití při nemocech ve formě bylinného čaje. Součástí této aktivity je ochutnávka bylinných čajů.

Úkol 1

Žáci jsou rozděleni do čtyř věkově smíšených skupin. Zástupce každé skupiny si vylosuje 2 papírové obálky, které obsahují ilustrované obrázky bylin, včetně jejího názvu. Jedná se o tyto byliny: **Meduňka lékařská, Heřmánek pravý, Řebříček obecný, Divizna velkokvětá, Prvosienka jarní, Šalvěj lékařská, Máta peprná, Kopřiva dvoudomá.** Každá skupina má 2 různé obrázky bylin. Jejich úkolem je vyhledat v atlase či herbáři své 2 byliny, stručně sepsat na papír jednoduchý popis, výskyt, užívanou část, sběr a úpravu a na co se konkrétní bylina užívá. Získané poznatky pak žáci prezentují před ostatními.

Doporučená osnova prezentace:

Tato bylina se nazývá (celý název) V přírodě ji poznáme podle...zbarvení, výšky, nápadné listy, vůně apod.) Roste (horách, pěstuje se) Vyskytuje se (na loukách, mezích apod.) Sbíráme ... (plod, kořen, květ, listy apod.) Užívá se... (při nespavosti, bušení srdce...sirup z kořene)

Vyhledávání bylin v naučné literatuře zpravidla nebývá náročné, takže pedagog může začít s přípravou bylinných čajů.

Úkol 2

Pro děti je vhodné zvolit aromatické a chuťově příjemné čaje, které neodrazují svou hořkostí nebo nelibou vůní. Do ochutnávky bylinných čajů byly vybrány tyto léčivky. Máta peprná, Heřmánek pravý a Meduňka lékařská. Tyto byliny jsou také v sušené formě v neoznačených látkových pytlíčcích k čichové „ochutnávce.“ Připravíme dostatečný počet šálků a vléváme vyluhovaný čaj z bylin, stačí naplnit jen 1/3 šálku. Můžeme jemně osladit medem, dle zájmu dětí. Tento úkol může být jak pro jednotlivce, tak i ve skupinách. Necháme kolovat pytlíky se

sušenými bylinkami mezi dětmi. Každý žák si přičichne a snaží se odhadnout, o kterou bylinu se jedná. Zároveň ochutnává čtyři druhy bylinných čajů. Cílem je přiřadit k ilustrovanému obrázku byliny správnou bylinu v nasušené formě a čaj. Vítězem je ten, kdo správně pozná a přiřadí správně všechny 3 byliny – obrázek, sušená bylina a čaj z této byliny.

Realizace: Tato činnost byla realizována na počátku října. Zvolila jsem naši zahradní pergolu jako vhodné místo. Bylo nutné zajistit dostatek prostoru pro žáky, místa k sezení a velký stůl. Zahradní pergola splňovala všechny tyto podmínky. Děti byly rozděleny do čtyř věkově smíšených skupin. Byly zadány pokyny k této činnosti. Nejmladší žák z každé skupiny si vylosoval 2 papírové obálky, ve kterých byly 2 ilustrované obrázky bylin včetně rodového i druhového názvu. Poté si vybrali atlas bylin a začali pracovat na vyhledávání konkrétních bylin. Vypisovali si stručné charakteristiky, aby pak mohli prezentovat tyto poznatky ostatním skupinám. Mezitím jsem svařila vodu a nechala vyluhovat mátu, meduňku a heřmánek ve skleněných džbánech. Když děti zakončily prezentace všech 8 bylin, vyluhovaný čaj měl už příjemnou teplotu, takže se mohl rozlévat do šálek. Děti začaly s ochutnávkou čajů. K tomu porovnávaly vůni obsahu pytlíčků, jestli se vůně a chuť dá poznat. Zkoušely si tipovat jako jednotlivci, ale nakonec se dohodli na finálních odpovědích v rámci svých skupin. Přestože se zdál úkol jednoduchý, tak musíme brát v úvahu, že většina dětí v každodenním životě nepije čaje z těchto bylin, takže jim chuť meduňky není povědomá. S mátou a heřmánkem si radili lépe. Na závěr děti přiřadily obrázek byliny, čaj a sušenou bylinku stejného druhu k sobě. Na závěr jsme si znovu připomněli, která bylinka z těch 8 prezentovaných druhů se k čemu užívá.

Hodnocení: děti zaujaly nové poznatky o bylinách, které rostou v našem okolí, na loukách i v zahradách. Nikdy dosud nepřemýšlely nad tím, že byliny jsou „léky“ z přírody, a v minulosti lidé používali na nemoci jen léčivé rostliny v různých podobách. Ochutnávku bylinných čajů hodnotily jako příjemný bonus navíc. Přestože se svými tipy nebyla 100% úspěšná žádná skupina, tak to nikoho nemrzelo. Nejdůležitější bylo, že jsme si to všichni velmi užili a byla všeobecně příjemná atmosféra.

6.2 Výroba hry „záhadný pytlík“

Cíle: žák si vyzkouší netradiční metodu výroby hry, žák si naplánuje, jak bude jeho výrobek vypadat, žák bude znát základy ručního šití, žák dokáže postupovat podle návodu, žák si osvojí bezpečnou práci s jehlou

Pomůcky: kousky látek v přírodních barvách, jehly, nitě, nůžky, plakátové barvy, přírodní materiál, kamínky, šišky, plody stromů, větvičky apod.

Časová dotace: 90 minut, záleží na šicích dovednostech žáků

Motivace: Rozhovor s dětmi na téma hračky v minulosti a v současnosti. *„Máte doma nějakou vlastnoručně vyrobenou hračku? Dokážete vymyslet nějakou jednoduchou hračku nebo hru, kterou zvládnou vyrobit děti jako vy? Jaké máme možnosti výroby hračky nebo hry z materiálu, které nám poskytuje příroda? Co kdybychom si zkusili vyrobit takovou hru?“*

Postup: Hru záhadný pytlík lze snadno vytvořit z plátěného sáčku, dostatečně velkém, aby se do něj pohodlně vešlo alespoň 15-20 různých věcí z přírody např. šišky, kamínky, listy, jeřabiny, pírko, ovčí vlna, kaštan, bukvice, žalud, mech apod. Ze dvou obdélníkových kousků plátna/látky vytvoříme pytlík. Jednoduše přišijeme k sobě oba díly ručním spojovacím stehem. Do pytlíku vložíme nasbírané přírodniny, tak aby nešly vidět. Hráč vloží ruku do pytlíku vybere si hmatem jeden tajemný předmět, ale ruku nesmí vytáhnout. Nahlas říká ostatním hráčům, jaký má daná věc tvar, strukturu, velikost. Snaží se uhádnout, co si vlastně vylosoval z pytlíku. Pokud uhádne, připisuje si bod. Vylosovaná věc se vrací zpátky do pytlíku. Hráči se střídají, až jsou všechny věci ze pytlíku vylosované. Vyhrává ten, kdo hmatem správně uhádne nejvíce záhadných předmětů. Na závěr jednotlivci prezentují ostatním své vyrobené hry. Je možno i porovnat obsah pytlíku, které věci máme shodné s ostatními nebo jestli má někdo nějakou zvláštní či jedinečnou věc.

Realizace: tuto pracovní činnost jsme realizovali v druhé polovině listopadu na okraji lesa. Žáci byli rozděleni do věkově smíšených skupin. U této činnosti byla samotná výroba pytlíku velkou výzvou. Myslela jsem si, že starší žáci

umí alespoň základy ručního šití, jednoduchý spojovací steh, ale mýlila jsem se. Byla nutná intervence z mé strany. Ukázala jsem jim pár jednoduchých stehů a společnými silami jsme látkové pytlíky ušili. S hledáním vhodného obsahu v přírodě nebyly žádné zádrhly. Žáci nasbírali více věcí, kamínky, peříčka, větvičky, plody stromů, ovčí vlnu, mech apod. Zahráli jsme několik kol této hry a úplně na závěr jednotlivé skupiny prezentovaly své hry

Hodnocení: Byla jsem mile překvapena, že ačkoliv se jednalo o pracovní činnost, tak byla hodnocena víceméně pozitivně. Šití nebylo jejich silnou stránkou, tudíž samotná výroba pytlíku je neoslovila. Sběr přírodnin a hraní této hry je bavilo a rádi by vymysleli i jiné svépomocí vyrobené hry.

Sebereflexe: Tahle aktivita byla snadná na přípravu. Zvolila jsem ji se záměrem ukázat žákům, že hry a hračky mohou být vyrobeny dětmi, bez nákladného materiálu, jen tak z darů přírody. Nepotřebujeme další neúčinné plastové hračky, které jsou nízké kvality, brzy se pokazí a skončí jako odpad. Trochu jsem přecenila schopnosti dětí, kdy mne nemile zaskočilo to, že nedovedou navléct nit, udělat koncový uzlík, natož něco sešít. Neuvědomila jsem si, že obsah vzdělávání v pracovních činnostech naší školy nezahrnuje šití. To, co jsem původně považovala za částečný neúspěch, tak s odstupem času hodnotím kladně. Zjistila jsem, že děti neuměly zacházet s jehlou a nití, neuměly šít. Naučila jsem je základům zacházení s jehlou a nití, každý si vyzkoušel spojovací steh. V budoucnu bych chtěla pokračovat rozvíjet tento psychomotorický výukový cíl.

6.3 Jablkový den

Mezi naše nejběžnější druhy ovoce patří jablko. Jablka jsou důležitá v našem jídelníčku. Obsahují velké množství látek prospěšných organismu, podporují imunitu, obsahují vitamín C a vlákninu. Slupka zralého jablka se liší podle odrůdy, od zelené, žluté po červené. Pozdní odrůdy se ve vhodných podmínkách můžou skladovat až do jara. Oblíbená jsou i sušená jablka takzvané křížaly.

Cíle: žák bude umět správně popsat části jablka, žák dokáže postupovat podle návodu, žák zvládne manipulaci s nožem, žák správně použije pomůcky

(váhu a metr), žák správně interpretuje získané údaje, žák zvládne spolupracovat ve dvojici

Pomůcky: různé odrůdy jablek, digitální kuchyňská váha, nožik a prkénko pro každou spolupracující dvojici nebo skupinu, krejčovský metr a pracovní listy

Časová dotace: 60 minut

Motivace: „*Myslíte si, že jablka váží a měří po obvodu přibližně stejně? Odlišují se barvou, vůní, tvarem a chutí? Znáte názvy jednotlivých částí jablka? Víte, co znamená jádřinec nebo dužina? Pojďme to zjistit s našimi jablky.*“

Postup: Na úvod je vhodné zahájit s žáky diskuzi o jablkách. Navádějícími otázkami zjistit úroveň vědomostí na dané téma. Mít připravené celé i rozkrojené jablko a společně správně popsat jednotlivé části jablka – slupka, list, stopka, jádřinec, semena, dužina. Poté objasnit zásady správného vážení a měření jablka. Důležitým bodem je poučení o bezpečnosti při krájení jablka ostrým nožem. Žáci budou pracovat ve věkově smíšených dvojicích. Každá dvojice obdrží pracovní list, krájecí prkénko, nůž. Krejčovský metry a váhy si jednotlivé dvojice vypůjčí. Po zvážení a změření jablka je pošlou dál. Když je jablko zváženo, změřeno a údaje zapsané v pracovním listě, tak si žáci opatrně rozkrojí jablko, aby mohli vidět dužinu, jádřinec a semínka. Po skončení aktivity mohou jablko zkonsumovat. Na závěr porovnáme výsledky měření a vážení jablek jednotlivých dvojic.

Realizace: činnost byla realizována poslední týden v říjnu. Z důvodů nepříznivého počasí jsme namísto venkovního prostředí museli využít místnost školní družiny. V původním plánu bylo využití školní zahrady jako místo pro realizaci. Pár dní před realizací jsme s žáky posbírali opadaná jablka na mé zahradě. Máme několik odrůd jabloní, které plodí různá jablka. V úvodu jsem zahájila diskuzi na téma jablka. Cíleně jsem své otázky směřovala k porovnání dosavadních poznatků dětí. Průběžně jsem doplňovala jejich vědomosti správnými informacemi a upřesnila názvy částí jablka, které budeme s ohledem na jejich věk používat. Tento bod byl důležitý, protože v našem kraji a především na venkově je obvyklé, že lidé používají jazykové nářečí, takže dospělí i děti komolí názvy a ty už jsou mnohdy zažitě. Je úkolem pedagoga upozornit na slovo v nářečí a zdůraznit ekvivalent tohoto slova či názvu v českém jazyce. Na závěr společné diskuze jsem žákům popsala jablko vcelku i rozkrojené na názorné ukázce. Po diskuzi byli žáci rozděleni

do věkově smíšených dvojic, kdy bylo nutné, aby vždy jeden z dvojice uměl už číst, psát a znal číslice. Každá dvojice si vzala jablko, nůž krájecí prkénko a pracovní list. Připomněla jsem žákům zásady bezpečného krájení ostrým nožem, Vysvětlila jsem, jak mají postupovat v pracovním listu. Nejprve celé jablko změřit po obvodu, zvážit a zapsat dané hodnoty do listu. Poté popsat tvar, barvu, vůni a chuť. Následuje krájení jablka a správné přiřazení částí jablka v pracovním listu. Z jablka si děti vytáhly semínka na detailnější pozorování a spočítaly je. V závěru této aktivity jsme prezentovali naše výsledky vážení a měření jablka, porovnávali různé druhy jablek a připomněli si správný popis jablka.

Hodnocení: jablkový den žáci hodnotili kladně. Doplnili si vědomosti o jablkách, které dosud považovali za obyčejné neatraktivní ovoce, které nedokáže konkurovat jiným exotickým druhům. Práce s jablkem a pracovním listem je bavila. Nejlépe hodnotili aktivitu vážení, měření a krájení jablka nožem, což bylo pro ně úplně poprvé.

7 Náměty na měsíc listopad

V listopadu jsou časté podzimní plískanice, silnější vítr a první mrazíky. Ze stromů opadávají poslední listy. Živočichové se ukládají k zimnímu spánku. Pokud není moc sychravé a nevlídné počasí, tak se stále dá využít volný čas pobytem venku.

7.1 Hra: Já mám, kdo má

Jedná se o vědomostní nesoutěžní hru s obrázkovými kartami rostlin, plodů, stromů a hub.

Cíle: žák dokáže správně pojmenovat rostliny a plody na obrázkových kartách, žák si osvojí nové poznatky v této oblasti, žák si zdokonalí paměť,

Pomůcky: větší počet herních karet, aby měl žák alespoň 2 karty, karty se dají snadno vyrobit, doporučuji laminovat. Karty jsem si vyrobila sama a můžeme je opakovaně používat.

Časová dotace: to závisí na počtu hráčů a počtu karet

Motivace: na našich společných vycházkách do okolní přírody, vidáme různé druhy stromů, keřů, květin a lesních plodů. „*Myslíte si, že je dokážete správně pojmenovat a podle čeho je s jistotou poznáte? Dokážete rozeznat smrk od jedle či borovice nebo bedlu od muchomůrky? Jestli si nejste jistí, tak si zahrajeme vědomostní hru s pestřými obrázkovými kartami stromů, plodů a hub.*“

Postup: na úvod je potřeba vysvětlit pravidla této hry. V této hře nejsou vítězové, ani poražení. Je to vědomostní hra s obrázkovými kartami. Na každé kartě jsou dva různé obrázky. Každý hráč dostane jednu či více karet. Pro hráče je vždy platí pouze obrázek vlevo. Např. na obrázku je vlevo ostružiník a vpravo borovice. Hráč drží kartu a ptá se: Já mám ostružiník, kdo má borovici? Kdo má kartu s borovicí vlevo se zapojí do hry. První hráč pokládá svou kartu doprostřed kruhu. Druhý hráč pokračuje slovy, já mám borovici, kdo má muchomůrku? Ten, kdo má muchomůrku na levé straně karty pokračuje stejným způsobem ve hře. Hra se dá hrát různými způsoby. Hráči mohou sedět nebo stát v kruhu. Karty s obrázky, které již byly vyřčeny mohou dát doprostřed kruhu. Hra pokračuje do té doby než jsou všichni hráči bez hracích karet. Doporučuje se více kol, ať si hráči prostrídají s kartami a osvojí si názvy rostlin a hub.

Realizace: Realizace této hry proběhla začátkem listopadu venku na louce. Žáci obdrželi každý jednu hrací kartu, starší žáci dvě, jelikož herních karet bylo víc než počet hráčů. V úvodním kole hry jsem začínala nejprve já. Hra se odvíjela dobře, žáci pochopili pravidla. Občas byla nutná menší nápověda názvu rostlin nebo houby.

Hodnocení: Dětem se hra líbila a projevíly zájem o další hru tohoto typu. Po několika kolech této hry dovedly správně pojmenovat rostliny a houby na obrázcích.

7.2 výroba recyklovaného papíru

Papír patří mezi nejčastěji užívané materiály k různým druhům lidské činnosti. Jeho opakovaným využitím šetříme stromy. Díky třídění papíru do sběrných nádob ušetříme v ČR přes 2 200 000 stromů každý rok. Recyklaci papíru si každý může zkusit i doma. Není to náročné, zapojit se mohou děti.

Cíle: žák bude znát jednoduchý postup recyklovaného papíru, žák si vyzkouší recyklaci papíru. Žák bude umět interpretovat obnovitelnost zdrojů a surovin, žák zvládne pracovat podle postupu

Pomůcky: kancelářský papír, papír ze sešitů, bloků, diářů, voda, větší nádoba (kbelík, velký hrnec, vanička) tyčový mixér, váleček na těsto, rám se sítí proti hmyzu, plastové prkénko, pečící papír

Časová dotace: výroba papíru 60 minut, papír na výrobu by měl být namočený ve vodě přes noc, dlouhé schnutí nově recyklovaného papíru

Motivace: Komunitní kruh: Diskuze o tom, jak se vyrábí papír, co je primární surovina na vyrobit vlastní recyklovaný papír? „*Víte, jaký vytríděný papír je vhodný na výrobu recyklovaného? Myslíte si, že se dá vyrobit recyklovaný papír i v běžných domácích podmínkách? Můžeme se o to pokusit a zjistit, jak proces recyklace probíhá.*“

Postup: jednoduchý návod na výrobu zvládnou pod dohledem i menší děti a není nutné speciálních pomůcek. Nevýhodou je, že papír schne pomalu. Na výrobu se nedá použít křídový a voskovaný papír, který se nedá rozmělnit. Starý papír (kancelářský, balící, čisté ubrousky, dopisy) natrháme na malé kousky nebo použijeme skartovací stroj, který papír nařeže na tenké proužky. Namočíme kousky do teplé vody a necháme pár hodin odstát, nejlépe přes noc. Rozmělníme prsty na kaši, pomáháme si tyčovým mixérem. Vymačkáme přebytečnou vodu a rozložíme do požadovaného tvaru na pevnou podložku, třeba plastové prkénko, Vyhladíme povrch několika přejetím válečkem, vyhlazujeme přes pečící papír. Poté papírovou směs necháme v teple uschnout. Délka sušení záleží také na tloušťce recyklované směsi, na kvalitním vymačkání vody a teplotě. Podložku zvolíme ve tvaru čtverce, obdélníku nebo kulatý tvar. Po zaschnutí můžeme zarovnat okraje nebo upravit papír stříháním do požadovaného tvaru. Stříháme ostrými nůžkami. Pokud bychom chtěli urychlit schnutí vyrobeného papíru a chtěli docílit lepšího výsledku, tak je možné zvolit o něco složitější postup výroby. Začátek je stejný jako u jednoduchého návodu. Kaši rozmělněného papíru však rozkládáme na síto nebo rám se sítí proti hmyzu. Ze síta překlápíme scezenou kaši na utěrku. Uhladíme mycí houbičkou na nádobí nebo válečkem. Použitím síta dosáhneme rychlejšího schnutí a výsledný

recyklovaný papír je tenčí. Pokud se papír po zaschnutí zkroutil, můžeme ho narovnat žehličkou. Žehlíme pouze přes utěrku nebo pečící papír.

Realizace: Výrobu recyklovaného papíru jsem s družinou uskutečnila v listopadu. Materiál na výrobu jsme s žáky připravovali několik dní. Žáci vytrídili vhodný papír, který byl nutný k následné vlastní výrobě. Použili jsme potištěné kancelářské papíry, staré pracovní listy, zbytky barevného papíru, omalovánky a pokreslené náčrtníky. S ohledem na bezpečnost žáků jsem skartovací stroj používala pouze já. Žáci pomáhali s přípravou, podávali mi jednotlivé listy, vysypávali obsah skartovací nádoby do připraveného pytle. Den před samotnou výrobou papíru, namočili jsme skartovaný papír do vaničky s teplou vodou. Množství materiálu na výrobu papíru jsem nevážila, ale použili jsme plný odpadkový pytel. Následující den si žáci vyzkoušeli rozměňování mokrého papíru v prstech a poté práci s tyčovým mixérem, kdy bylo potřebné dosáhnout jemné kašovitě hmoty. Tyto činnosti jsme realizovali v budově školy, následně jsme pokračovali na školní zahradě. Žáci si rukama nabírali z vaničky kašovitou hmotu a vymačkávali přebytečnou vodu, poté rozložili směs do požadovaného tvaru na plastové prkénka. Nerovnosti vyrovnali několika tahy válečkem přes pečící papír. Vyzkoušeli si také složitější postup výroby za použití dřevěného rámu a sítě proti hmyzu. Rám byl pouze jeden, takže bylo nutné se celkem rychle vystřídat. Žáci vyráběli papír jednotlivě i ve dvojicích. Některým mladším žákům je třeba dopomáhat při překlápění papírové kaše ze síta na utěrku. Nechali jsme recyklované papíry přibližně 2 hodiny uschnout venku, poté jsme je přenesli do místnosti ŠD. Recyklovaný papír položený na prkénkách, se opravdu sušil déle než papír vyráběný s použitím síta. Některé papíry byly tenké a jejich sušení bylo snadné, ale papíry s nerovným povrchem nebo v silné vrstvě vysychaly nerovnoměrně a dlouho. Po 3 dnech byly všechny recyklované papíry řádně suché a žáci si je pak upravili stříháním do požadovaných tvarů.

Hodnocení: výroba vlastního recyklovaného papíru se žákům velmi líbila. Někteří mladší žáci byli mírně zklamáni, jelikož si představovali, že vyrobený papír bude stejné kvality a vzhledu jako papír z papíren, tenký a uhlažený. Většina z nich však byla nadšena, že si vyrobili z odpadového materiálu něco nového, originálního. Nejnáročnější pro děti bylo překlápění kaše ze síta na utěrku, kdy několik pokusů

nevyšlo, kdy se při neopatrné manipulaci papírová kaše rozpadla nebo sesunula na hromádku. Také si uvědomili, nutnost důkladného vymačkávání vody, před nanášením kaše na prkénko. Při závěrečné reflexi se opakovalo přání vyzkoušet si výrobu papíru také doma s rodiči a sourozenci.

7.3 hra – najdi v přírodě

Cíle: žák si procvičí své vědomosti o živé a neživé přírodě, žák zvládne spolupráci v týmu, žák bude umět zdůvodnit výběr jednotlivých položek, žáci v týmu si organizují jakou strategii při hře zvolí, žáci si vyzkoušejí zdravou soutěživost při hře

Pomůcky: čisté obaly od vajíček (balení 10 kusů), zadání úkolů vlepéné do vnitřního víka obalu, píšťalka

Časová dotace: pokud budou žáci soutěžit jako jednotlivci, tak je nutné počítat s delší časovou dotací dotace 60 minut, v menších skupinách nebo ve dvojicích bude dostačující 40 minut.

Motivace: Víte, co všechno můžeme najít v přírodě? A co voda, půda a horniny, jsou také součástí přírody? Co můžeme v lese nebo na louce najít a odnést si sebou domů, aniž bychom vážně zasahovali do přírody?

Postup hry: Žáci dostanou do skupiny prázdné plato od vajíček. Uvnitř víka je vlepéný papír, kde je uvedeno deset malých úkolů, které se mají splnit. Nalézt v přírodě a vložit do své krabičky.

Najdi v přírodě:

1. malé kousky kůry 2 různých stromů
2. šiška z jehličnatého stromu
3. něco, co pochází ze zvířete
4. plod ořešáku
5. květinu
6. větvičku jehličnatého stromu
7. něco ze dřeva
8. větvičku listnatého stromu
9. něco z neživé přírody
10. něco, co do přírody nepatří

Po skončení časového limitu se žáci vracejí s naplněnými krabičkami a společně je zkontrolováno, zda všechny body byly správně splněny. V této hře se dodržuje pravidlo, že není možné sloučit dva body v jeden a například použít ten samý kousek opakovaně např. kůra stromů a něco ze dřeva. Za každý správně splněný úkol je jeden bod. Lze získat nejvíce 10 bodů. Vyhrává to družstvo, které získalo nejvíc počet bodů. Na závěr je vhodné porovnat jednotlivé obsahy krabiček, co bylo stejné, s čím si nevěděli rady, v čem případně chybovali.

Realizace: Tato hra se uskutečnila na konci listopadu v přírodním prostředí, na pastvině na okraji lesa. Zvolila jsem toto místo záměrně, protože tento pozemek vlastní má rodina a vím, co se v daném místě vyskytuje. Mým záměrem bylo, aby děti mohly splnit všechny úkoly a našly v blízkém okolí co nejvíce věcí. Zároveň jsem nechtěla, aby se zbytečně vzdalovaly mému zraku a šly hlouběji do lesa. Děti byly rozděleny do tříčlenných skupin. Každá z nich dostala krabičku od vajec s instrukcemi uvnitř. Pokyny byly jednoduché, najít v okolí všechny zmíněné věci. Důležité je číst pozorně a uvědomit si, co konkrétně hledáme. Zvuk píšťalky odstartoval počátek hry. Některé skupinky hledaly věci společně, jiné zvolily jiný přístup a rozdělily si konkrétní věci, které hledají. Spolupráce ve věkově smíšených skupinách fungovala velmi dobře. Při této hře panovala dobrá nálada, nezaznamenala jsem žádné dohady a konflikty mezi spoluhráči nebo protihráči. Když zvukový signál píšťalkou oznámil konec hry, všichni jsme se sešli na domluveném místě na pastvině a mohli jsme porovnávat naplněné krabičky všech soutěžících družstev. Většina úkolů byla splněna dobře, takže děti mají dostatečnou znalost v této oblasti. Tři družstva z pěti získala plný počet 10 bodů. Na závěr jsme si připomněli, co patří do živé a neživé přírody.

Hodnocení: Tuto aktivitu formou hry děti hodnotily pozitivně. Spolupráce v rámci jednotlivých soutěžících skupin byla výborná, což je samotné překvapilo. U jiných aktivit tohoto projektu nebyla spolupráce spoluhráčů až tak úspěšná, kdy některé děti chtějí vyhrát za každou cenu a vyvolávají spory s rámci týmu. Usměrnování chování dětí během aktivit se tak stávalo nedílnou součástí samotné realizace.

Shrnutí praktické části

Tato kapitola bude shrnutím celého souboru námětů. Zdůrazníme klady těchto aktivit a upozorníme na možné zádrhele při činnostech. Všechny aktivity uskutečňované v přírodovědných zájmových činnostech prohlubují vědomosti o přírodě, podporují zájem o přírodu a rozvíjejí kladný vztah k živé a neživé přírodě, vztah k životnímu prostředí. Dobrý vztah k přírodě podporuje motivaci dětí, zkoumat a zamýšlet se nad životním prostředím. Je důležité rozvíjet vztah dětí k životnímu prostředí již od útlého věku. Pro rozvíjení vztahu k přírodě je nezbytné trávit volný čas pobytem venku, mít kontakt s přírodou. Spontánní a řízené činnosti v přírodě umožňují dětem poznávání a porozumění principů fungování přírody, a ekologických jevů.

Veškeré aktivity uskutečňované ve venkovním prostředí se vydařily. Děti si hravou formou prohloubily vědomosti v přírodovědné a ekologické oblasti, prakticky vyzkoušely základy šití, výrobu recyklovaného papíru. Nevýhodou realizace činností ve venkovním prostředí je, najít vhodné místo. Pokud se aktivity uskutečňují mimo školní pozemek, je třeba víc dbát na bezpečnost dětí při přesunech i na cílovém místě. Při manipulaci s ostrými předměty nesmíme zapomínat na bezpečnost práce. Ze svých zápisů sebereflexe bylo zřejmé, že často byla podhodnocená časová dotace na některé aktivity. Příčinou časových ztrát byly přesuny ze školy, delší úvodní diskuze nebo pomalejší tempo práce dětí. Některé aktivity byly náročné na organizaci a přípravu pomůcek. U některých aktivit by se hodila pomoc dalšího dospělého. Při aktivitách bylo párkrát nutné, udělat si přestávku a vyřešit drobné konflikty a neshody mezi dětmi, usměrnit jejich nevhodné chování. V některých případech bylo nutné zopakovat některá pravidla a zásady férové hry. Příjemně překvapila dobrá spolupráce dětí v týmech a skupinách. Většinou byly děti zdravě soupeřivé, ale našlo se pár jedinců, kteří chtěli zvítězit jakýmkoliv způsobem. Při společných aktivitách v přírodě vznikala nová přátelství, utužily se vztahy v kolektivu a zároveň se děti naučily něco nového.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala zejména náměty na venkovní přírodovědné zájmové činnosti v družině. Mým hlavním cílem bylo vytvořit tříměsíční soubor námětů přírodovědných činností ve venkovním prostředí a realizovat je v praxi v rámci školní družiny. Při výběru a plánování činností jsem čerpala ze své praxe vychovatelky ve školní družině. Rozdělila jsem jednotlivé činnosti do třech měsíců v období od začátku září do konce listopadu. Podzimní období je oblíbené roční období mnoha lidí. Příroda se krásně zbarvuje, teploty jsou příjemné, je čas sklizně, houbařská sezóna a děti sbírají plody stromů.

V teoretické části jsem se zaměřila na výchovu mimo vyučování, volný čas dětí mladšího školního věku. Nastínila jsem možnosti využití hry ve volném čase jako pedagogického ovlivňování volného času dětí. Zmínila jsem funkce školní družiny, klíčové kompetence a celkový vývoj dítěte v mladším školním věku. Důležitá je kapitola o zájmových činnostech. Zaměřila jsem se výhradně na přírodovědné zájmové činnosti a jejich metody práce. V závěrečné kapitole teoretické části se také věnuji o výchovně vzdělávacích cílům a výukovým metodám.

V praktické části jsme podrobně popsala soubor námětů pro děti v družině, který se zaměřuje na přírodovědné činnosti ve venkovním prostředí. Aktivity byly navrženy tak, aby jejich realizace byla možná v podzimním ročním období. Domnívám se, že jsem splnila cíle teoretické i praktické části této práce.

Seznam použité literatury

BALKOVÁ, Krista. *Náměty pro školní družinu: deset projektů s konkrétními činnostmi*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-064-X

HÁJEK, Bedřich, PÁVKOVÁ, Jiřina a kolektiv. *Školní družina*. Vyd. 2 ,akt. Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-268-3

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál, 2008. s. 164. ISBN 978-80-7367-473-1.

KALÁBOVÁ, Naděžda. *Pohádkové hry: hrajeme si celý rok: jak si hrát, učit se a tvořit s pohádkou, jak motivovat děti pomocí příběhu, jak pohádky rozvíjejí fantazii*. Praha: Grada, 2003. Výchova a vzdělávání. ISBN 80-247-0498-6.

KALHOUS, Zdeněk a Otto OBST. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-253 X

MAŇÁK Josef, ŠVEC Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5

MATĚJČEK, Tomáš. *Ekologická a environmentální výchova. Učební text k průřezovému tématu Environmentální výchova podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání*. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, s.r.o., 2007. ISBN 978-80-86034-72-0

OBST, Otto. *Obecná didaktika*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2017. ISBN 978-80-244-5141-1

PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5

PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník. 4. aktualiz. vyd.* Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie. 2. vyd.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-2141-4.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., rozš. a přeprac.. Praha: Karolinum, 2012, ISBN 978-80-246-2153-1

ZAPLETAL, Miloš. *Velká encyklopedie her. Hry v přírodě*. Praha: Olympia 1987, ISBN 27-003-87

Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání

Zákon 561/2004 Sb. o pedagogických pracovnících
<https://msmt.gov.cz/dokumenty/zakon-o-pedagogickych-pracovnicich>

MŠMT: Zákon o pedagogických pracovnících. www.msmt.cz [online]. [cit. 2024-05-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/zakon-o-pedagogickych-pracovnicich>

Zájmové vzdělávání [online]. Praha: MŠMT [cit.2024-05-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/zajmove-vzdelavani-1>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Online. Praha:MŠMT, 2022
www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy

Anotace

Jméno a příjmení Monika Kujawová
Katedra: Ústav pedagogiky a sociálních studií PdF UP
Vedoucí práce: Mgr. Pavla Vyhnálková, Ph.D.
Rok obhajoby: 2024

Název práce	Školní družina (Přírodovědné zájmové činnosti ve venkovním prostředí)
Název v angličtině	An Afterschool club (Activity of natural science in the outdoor environment)
Anotace práce:	Hlavním cílem práce je vytvořit, popsat a realizovat aktivity přírodovědných zájmových činností ve venkovním prostředí s dětmi mladšího školního věku. V teoretické části se zaměřuji na vymezení pojmů volný čas, družina, přírodovědné zájmové činnosti, význam hry ve volném čase a charakteristiku dítěte mladšího školního věku. Praktická část se zaměřuje na charakteristiku konkrétní družiny, popisu a realizaci jednotlivých aktivit přírodovědných zájmových činností s družinou ve venkovním prostředí.
Klíčová škola	Školní družina, přírodovědná zájmová činnost, volný čas, venkovní aktivity
Anotace v angličtině	The practical part focuses on the characteristics of a specific group, the description, and the implementation of individual activities related to natural science interests with the group in an outdoor environment.
Klíčová slova v angličtině	Afterschool club, natural science interests, leisure, outdoor activities
Přílohy vázané v práci	1 příloha fotodokumentace vybraných aktivit.
Rozsah práce	61 stran, 99 754 znaků
Jazyk práce	čeština

Seznam příloh

Obrázek č.1 Plakát ekokodex

Obrázek č.2 Třídíme odpad

Obrázek č. 5 Hra hádej kdo jsem

Obrázek č.3 Třídíme odpad

Obrázek č. 4 Třídíme odpad

Obrázek č.6 Hra hádej kdo jsem

Obrázek č.7 Hádej kdo jsem

Obrázek č. 8 Hádej kdo jsem

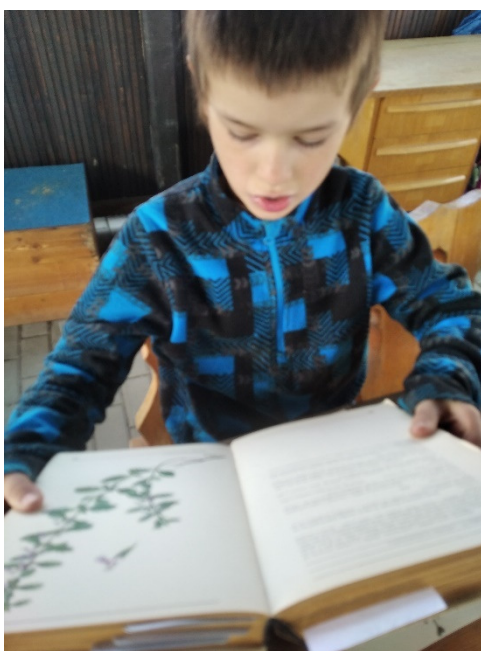
Obrázek č. 9 Hádej kdo jsem

Obrázek č.10 Léčivé byliny

Obrázek č.12 Léčivé byliny

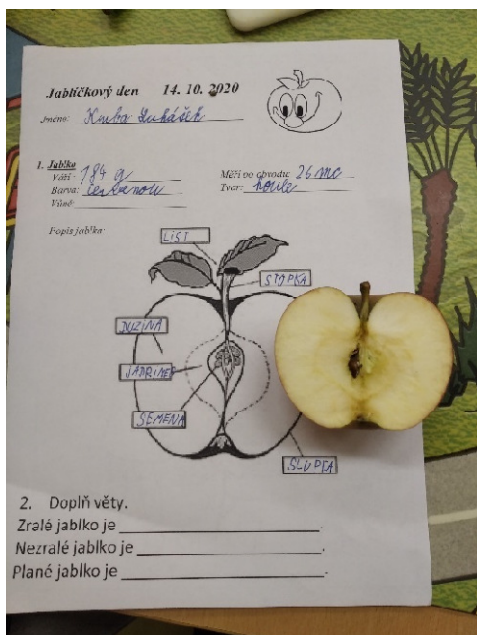
Obrázek č.11 Léčivé byliny

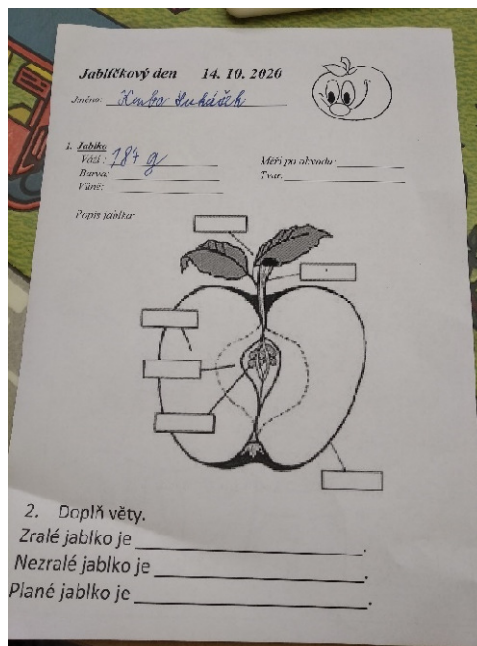
Obrázek č.13 Léčivé byliny

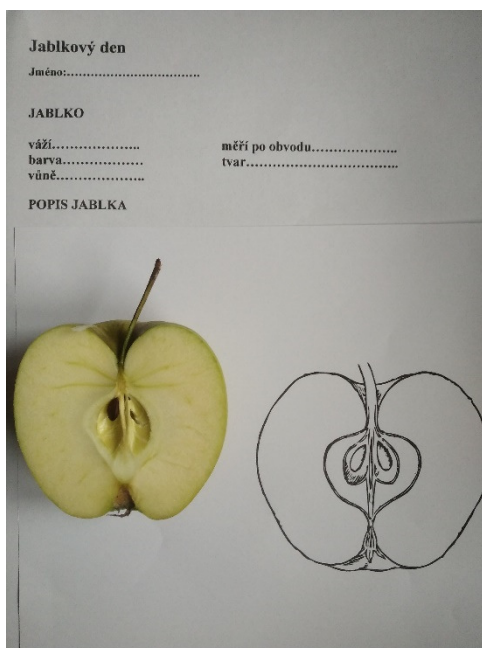
Obrázek č. 14 Léčivé byliny

Obrázek č. 15 Jablkový den

Obrázek č. 16 Jablkový den

Obrázek č. 17 Jablkový den

Obrázek č.18 Vycházka

Obrázek č. 19 Výroba papíru

Obrázek č.21 Výroba papíru

Obrázek č. 20 Výroba papíru

Obrázek č.22 Hra já mám, kdo má

Obrázek č. 23 Najdi v přírodě